

Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) Üzerine Genel Değerlendirme ve Dağılımı ile Tarihlenmesine İlişkin Yukarı Mezopotamya'dan (Türkiye) Yeni Kanıtlar

General Evaluation of Honeycomb-Patterned Storage Ware (Honeycomb Ware) and New Evidence from Upper Mesopotamia (Türkiye) on the Distribution and Dating

Murat TOSUN

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Dr. Öğr. Üyesi Murat TOSUN

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Arkeoloji Bölümü,
Kahramanmaraş, Türkiye

ORCID: [0000-0003-0595-8587](https://orcid.org/0000-0003-0595-8587)

e-mail: muratsn@windowslive.com

Başvuru/Submitted: 02.01.2025

Kabul/Accepted: 06.06.2025

Atıf: Tosun, Murat, “Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) Üzerine Genel Değerlendirme ve Dağılımı ile Tarihlenmesine İlişkin Yukarı Mezopotamya'dan (Türkiye) Yeni Kanıtlar”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (Haziran 2025): 386-407.

Citation: Tosun, Murat, “General Evaluation of Honeycomb-Patterned Storage Ware (Honeycomb Ware) and New Evidence from Upper Mesopotamia (Türkiye) on the Distribution and Dating”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (June 2025): 386-407.

Lisans/License:

Öz- Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb ware); 1960'lı yıllardan bu yana araştırılan ve Mezopotamya geneli, İran'ın batısı, Pers Körfezi'nin güneyindeki Arap Yarımadası'nın doğu kıyıları ile son yıllarda Suriye'nin kuzeydoğusunda görülen seramiklerdir. Bu seramikler genellikle pithos ya da amphora benzeri daha çok depolama amaçlı kullanılmış kaplar olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte cidar kalınlıkları ve ağız çapları dikkate alınarak, çömlek formlarının olabileceğine yönelik düşünce de yine bu makale kapsamında ele alınmıştır. Ayrıca bu makale kapsamında, Türkiye'nin güneydoğusunda da bu seramiklere rastlanıldığı aktarılmaktadır. Bu seramiklerin 2 tipe ayrılabilceğini önermek mümkündür. Bu 2 tipi de alt tiplere ayırabilmek mümkündür. Bu seramiklerin üzerinde genellikle petek, dikey kanal ve yatay yönlü oval kanal veya yay şeklinde bezemeler bulunmaktadır. Bezemenin yapılış tekniği, gövde üzerine hamur yaşken parmak baskı biçimindedir. Bunun dışında bazı örneklerde; dalga ve dikey ya da yatay yönlü kazıma yivler, kertik gibi alet ile yapılmış bezemeler de bu seramiklerin ağız, boyun ya da gövde üzerinde ayrıca görülebilen çeşitleridir. Üretime ilişkin net veriler olmasa da, Mezopotamya kökenli bir üretimden söz etmek veya en azından Mezopotamya ve yakın çevresi üretimin olduğunu belirtmek mümkündür. Bu seramikler, en erken 5. ya da 6. yüzyıllar ile birlikte ortaya çıkmış, daha çok 7.-8. yüzyıllara tarihlenen ve en geç 9. ya da 10. yüzyıllara kadar üretimi devam etmiş seramikler olarak gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler– Honeycomb Ware, Geç Sasani-Erken İslami Dönem, Mezopotamya, Suriye, İran, Arap Yarımadası.

Abstract – Honeycomb-Patterned Storage Ware (Honeycomb Ware) has been studied since the 1960s and has been found throughout Mesopotamia, western Iran, the eastern coast of the Arabian Peninsula along the southern Persian Gulf, and more recently in northeastern Syria. These ceramics are generally considered to be pithos or amphora-like vessels, primarily intended for storage. However, given the wall thickness and rim diameter, the possibility that they could represent other types of pottery is also discussed in this paper. This article also reports the discovery of these ceramics in southeastern Türkiye. This study suggests that Honeycomb Ware can be classified into two main types, each of which may be further subdivided into distinct subtypes. These sherds are typically decorated with honeycomb patterns, vertical channels, and horizontally oriented oval or arc-shaped motifs. The decoration technique primarily involves fingerprinting on the vessel body while the clay is still wet. Additionally, some specimens exhibit other decorative elements such as wave patterns, vertical or horizontal incised grooves, and tool-applied notches on the rim, neck, or body of the vessels. Although precise production data are lacking, a Mesopotamian origin for these wares is plausible, or at least production in Mesopotamia and its adjacent regions can be inferred. These ceramics are dated to as early as the 5th or 6th centuries, with their primary production occurring during the 7th and 8th centuries, and possibly continuing until the 9th or 10th centuries.

Keywords– Honeycomb Ware, Late Sasanian-Early Islamic Period, Mesopotamia, Syria, Iran, Arabian Peninsula.

Yayın Tarihi	26 Haziran 2025
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: Bir İç Hakem (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması	Yapıldı-İntihal.Net
Etik Bildirim	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Date of Publication	26 June 2025
Reviewers	Single Anonymized - An Internal (Editor board member) Double Anonymized - Three External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes – İntihal.Net
Complaints	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

EXTENDED ABSTRACT

These ceramics, designated as “Honeycomb Ware” by Robert McCormick Adams in 1965, are known from only a limited number of examples and remain largely understudied in the academic literature. The designation is based on the characteristic decorative elements found on the ware. Since this group has not been systematically studied in the archaeological literature, this study aims to introduce a new Turkish term for it. Accordingly, this study proposes the term “Honeycomb-Patterned Storage Ware”. Since their initial identification, no alternative interpretations regarding the typological identity of this ware have been presented. However, various divergent opinions have emerged concerning their dating. Examples of Honeycomb Ware have been identified in settlements ranging from northern Syria and Mesopotamia to southwestern Iran and the Persian Gulf coasts of the Arabian Peninsula. Chronological proposals for this ware vary according to the archaeological contexts in which they were uncovered. While the examples found at the initial discovery site were dated to the Sasanian period, others recovered from different stratigraphic layers have been interpreted as belonging to the Late Sasanian–Early Islamic period. Although generally classified as storage ware, it remains unclear what exactly was stored in them due to the extremely limited number of near-complete or reconstructable examples. Likewise, a comprehensive typological framework for Honeycomb Ware has yet to be fully developed. Early excavations yielded insufficient information regarding the rim, neck, and base components of this ware. Initial observations were made on some storage ware recovered from Tell Abu Sarifa, characterized by rounded, outward-curving rims and a neckless form. Honeycomb Ware

has also been associated with pointed-base, triple-handled storage ware at Samarra. Complete specimens have remained exceedingly rare. Nevertheless, the few well-preserved examples have offered preliminary insights into their dimensions. Based on ware found at sites such as Eski Makhmour, Tell Khirbet Salih, Raqqa, Telül Hamediyāt, and Sinn al-Dhibban, it is estimated that this ware typically measures approximately 70 cm in height and around 50 cm in body width. In light of documented data on rims, necks, and bases, this study proposes that Honeycomb Ware may be classified into two primary types: necked and neckless. Neckless types can be further categorized based on rim morphology, while necked types are sub-classified according to neck length. Both short- and long-necked forms may, in turn, be divided into more specific subtypes based on the shapes of their rims. The most distinctive decorative element of this ware is the honeycomb pattern, created by pressing a thumb into the clay surface while it was still wet. Additionally, vertical and horizontal grooves as well as arc-shaped motifs—also formed with the fingers—are observed. In some examples, vertical grooves and arcs appear more dominant than the honeycomb pattern. Recent studies have demonstrated that these decorative elements are not limited to the body of the ware but are also found on the rim and neck areas. For example, one specimen documented as part of the LoNAP project exhibits notched decorations along the rim. Another example recovered from Eski Makhmour features notched decorations divided by vertical strips along the rim. In this specimen, three rows of horizontal incised grooves above and below the neck-to-body junction are accompanied by a single horizontal wavy groove positioned between them. As a result of intensified archaeological research in Syria and Türkiye in recent years, additional examples of Honeycomb Ware have been recorded in and around Resafa and Dara. In these areas, as in the LoNAP specimen, rectangular notched decorations along the rim have been documented. A specimen from Resafa includes a single row of notches on the neck and a horizontally incised wavy groove likely produced using a comb-like instrument. A similar example has been identified at Dara. In this regard, the wavy groove executed by incision on the ware from Eski Makhmour closely resembles the example from Resafa in central-northern Syria, making this similarity a technically significant detail. Finally, among the examples recovered from Dara in northern Mesopotamia within the borders of modern-day Türkiye, one features the honeycomb pattern, another displays channel decoration, and a third presents a combination of channel and arc motifs likely created by finger impression and possibly with the assistance of a tool. Based on these findings, it is understood that the decorative techniques on Honeycomb Ware were carried out using both hand and tool-assisted methods. Thus, a multifaceted decorative approach was established through the combined use of notching, incision, stamping, and hand-pressing techniques.

GİRİŞ

“Honeycomb Ware” ismi, bezeme dikkate alınarak ilk kez 1965 yılında Robert McCormick Adams tarafından adlandırılmış ve Sasani Dönemine tarihlenmiştir.¹ Bu adlandırmaya ilişkin herhangi bir aksi yorum olmasa da tarihlenmesine ilişkin çok farklı yorumlar bilhassa 1990’lı yıllardan bu yana sürmektedir. Terminolojik olarak ilk kez Türkçe yazılmış bu makale kapsamında, adlandırmanın tam olarak bir Türkçe karşılığını önerebilmek oldukça güçtür. Genelde “Bal Peteği Desenli Seramikler” için önerilmiş bu adlandırmaya en iyi Türkçe terminoloji önerisi, “Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları” şeklinde olabilir². Süreç içerisinde Kuzey Suriye’den Mezopotamya geneline, İran’ın güneybatısından Arap Yarımadası’nın Pers Körfezi’ne kıyısı olan yerleşimlere kadar dağılımı olan bu örneklerin, tarihlenmesine ilişkin öneriler kazılarda ele geçtiği kontekstler paralelinde farklılık göstermektedir. Bununla birlikte üretim sahasına ilişkin net bilgilerden ziyade, öneri odaklı bir durum söz konusudur. Ayrıca henüz net bir tipolojik sınıflandırmanın yapılmadığını da belirtmek gerekir. Tüm bu durumlara ek olarak tüm örnekleri ele alan bir çalışmanın yapıl(a)madığı da görülmektedir. Bu makale kapsamında tüm bu durumlar göz önünde bulundurularak, Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) tüm örnekleri ile ele almak mevcut makalenin öncelikli amacıdır. Ardından tipoloji önerisi, bezeme ve dokusal özellikleri ile üretimi hakkında bilgi verilip dağılım ve tarihlenmesine ilişkin veriler sunulacaktır. Son olarak Mardin’de yer alan Dara’daki (Anastasiopolis) bulgular ışığında, bu seramiklerin dağılımı ve tarihlenmesine ilişkin katkılarda bulunulması hedeflenmektedir.

1. Kullanım Amacı

Honeycomb Ware, depolama kapları olarak bilinmektedir.³ Bugüne kadar çok az sayıda tüme yakın ya da tümlenebilir örneği ile karşılaşılmış olmasından dolayı Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) içinde ne depolanmış olabileceğine ilişkin henüz net bir bilgi bilinmemektedir. Bazı araştırmacılar, bu seramiklerin büyük sıvı kapları olabileceğine değinmiştir.⁴ Ancak son yıllarda yapılan araştırmalarda hem cidar kalınlıkları hem de ağız çapları arasındaki farklılıklar dikkate alındığında bu tür seramiklerin büyük olasılıkla yine depolama amaçlı, ancak daha küçük boyutlu “çömlek” türü formlardan da olabileceğini düşündürmektedir. Özellikle Yukarı Mezopotamya’da yer alan Dara’da (Anastasiopolis) ele geçen bir bulgu⁵, bunu desteklemektedir.

2. Tipoloji

Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları’nın (Honeycomb Ware) sağlıklı bir tipolojisi henüz belirlenmiş değildir. Erken dönem kazılarında ağız, boyun ve dip yapısına ilişkin net bir bilgi edinilememiştir. Bu konuya ilişkin ilk gözlemler, dışa yuvarlatılmış ağızlı ve boyunsuz bir depolama kabı⁶ ile bazı yuvarlak ya da oval dipli örneklerin⁷ Tell Abu Sarifa’da bulunmasıyla sağlanmıştır. Samarra’da hafif sivri dipli ve üç kulplu örnekler, Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) ile ilişkilendirilmiştir.⁸ Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları’nın (Honeycomb Ware) bugüne

¹ Robert McCormick Adams, *Land Behind Baghdad: A History of Settlement on the Diyala Plain* (Chicago: University of Chicago Press, 1965), 132, no. 12m.

² Terminoloji konusunda bu makalenin hakemlerinin de yoğun ısrarı dikkate alınmış ve Türkçe terminoloji önerisi de yine onların önerilerinden yola çıkılarak yapılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda kendilerine yol gösterici değerlendirmelerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

³ Derek Kennet ve Regina Krahl, *Sasanian and Islamic Pottery from Ras al-Khaimah: Classification, Chronology and Analysis of Trade in the Western Indian Ocean* (Oxford: Archaeopress, 2004), 80.

⁴ Martina Müller-Wiener, “Processes of Regionalisation in Late Antique and Early Islamic Bilad al-Sham and al-Jazira: Material Culture and the Organisation of Space,” in *Central Periphery? Art, Culture and History of the Medieval Jazira (Northern Mesopotamia, 8th-15th centuries), Papers of the Conference held at the University of Bamberg, 31 October-2 November*, ed. Lorenz Korn ve Martina Müller-Wiener (Wiesbaden: Reichert Verlag, 2017), 49.

⁵ Bkz. Bu makale içinde Tip 2.1.4.

⁶ Robert McCormick Adams, “Tell Abū Sarīfa: A Sassanian – Islamic Ceramic Sequence from South Central Iraq”, *Ars Orientalis* 8 (1970): 102, Fig. 10ah.

⁷ Adams, “Tell Abū Sarīfa,” 102, Fig. 16j.

⁸ Alastair Northedge, “Planning Samarra: A report for 1983-1984”, *Iraq* 47 (1985): 121; Alastair Northedge, “Les Origines de la Céramique A Glacure Polychrome dans le Monde Islamique,” in *La Céramique Médiévale en Méditerranée: Actes du VIe Congrès de l’AIECM2, Aix-en-Provence (13-18 novembre 1995)*, ed. Gabrielle Démians d’Archimbaud, (Aix-en-Provence: Narration, 1997), 216.

kadar çok az sayıda tüm ya da tümlenebilir örnekleri ele geçmiş olmasından dolayı kısmen boyutları konusunda bazı fikirler edinilmiştir. Eski Makhmour⁹, Tell Khirbet Salih¹⁰, Rakka¹¹, Telul Hamediyat¹² ve Sinn al-Dhibban¹³ gibi yerleşimlerden ele geçen örnekler ışığında, yaklaşık 70 cm yüksekliğe ve 50 cm gövde genişliğine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Pers Körfezi'ne kıyısı olan Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki Ras al-Khaimah¹⁴, Jazirat al-Hulaylah¹⁵; Irak'taki Babneet¹⁶ ve Khirbet Deir Sittun¹⁷; Suriye'de Resafa¹⁸ gibi yerleşimlerde ele geçip kayıt altına alınan bu seramiklerin cidar kalınlıkları da 1-1.4 cm arasında değişkenlik göstermektedir. Bugüne kadarki tüm ağız, boyun ve dip kısmına ait bulguları dikkate alarak Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), boyunsuz ve boyunlu olmak üzere 2 tipe ayrılabilir. Boyunsuz tip (Tip 1) ağız yapısındaki farklılıklardan hareketle, üç alt tipe ayrılmıştır. Boyunlu tip (Tip 2) ise boyun uzunlukları dikkate alınarak iki alt tip altında incelenmiştir. Kısa boyunlu olanlar ağız yapısına göre dört, uzun boyunlu olanlar ise boyunun yönlenişine göre dört alt tipe ayrılabilir. Ayrıca uzun boyunlu alt tiplerin ağız yapısına göre ayrıldığı örnekleri de mevcuttur. Bugüne kadar Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) tipolojisine ilişkin sağlıklı bir çalışma yapılamamıştır. Ancak tipoloji önerisinde bulunduğumuz örnekler, Tip 1 ya da 2 olarak ayrılıp ardından da kendi içinde alt tiplere ayrılırken ayrıca belli yerleşim alan(lar)ında ilk kez gözlenmiş olması da dikkate alınarak adlandırılmıştır.

2.1. Boyunsuz Tip (Tip 1) (Şekil 1)

Boyunsuz Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), Tell Abu Sarifa, Resafa ve Dara'da gözlenmiştir. Bu üç farklı yerleşimde de ağız yapısına göre 3 alt tip tespit edilmiştir.

Tip 1.1 (Tell Abu Sarifa Tipi)¹⁹: Dışa yuvarlatılarak kenarda sivriltilmiş ağızlı, boyunsuz ve dışbükey gövdeli bir tipoloji sunmaktadır. 14 cm ağız çapına ve 1-1.2 cm cidar kalınlığına sahiptir. Korunmuş yüksekliği 14 cm'dir. Tam olarak korunamamış olsa da cidar kalınlığı ve ağız çapı dikkate alınarak tahmini yüksekliği 50-55 cm (tamamlama önerisinde 51 cm), tahmini gövde genişliği de 38-42 cm (tamamlama önerisinde 40 cm) olarak düşünülmüştür (Şekil 1: Tip 1.1).

Tip 1.2 (Resafa 1 Tipi)²⁰: Tip 1.1'den farklı olarak ağız üstte düz ve dışa çekiktir. Boyunsuz, dışbükey gövdeli ve ağız altından doğrudan gövdeye bağlanan dikey kulplu bir tipoloji sunmaktadır. 26 cm ağız çapına ve 1.1 cm cidar kalınlığına sahiptir. Korunmuş yüksekliği 8.5 cm'dir. Tam olarak korunamamış olsa da kulpun doğrudan gövdeye bağlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca cidar kalınlığı ve

⁹ Karel Nováček ve Miroslav Melčák, "The Medieval Urban Landscape in Northeastern Mesopotamia (MULINEM): First Two Years of the Project," in *Proceedings of the 9th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East (9-13 June 2014, Basel)*, ed. Rolf A. Stucky, Oscar Kaelin ve Hans-Peter Mathys (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2016), Fig. 7.

¹⁰ Simonetta Cinti-Luciani, "The Late Pottery of Tell Jikan and Tell Khirbet Salih," *Tell Karrana 3, Tell Jikan, Tell Khirbet Salih*, ed. Gernot Wilhelm ve Carlo Zaccagnini, (Mainz am Rhein: Philipp von Zabern, 1993), 281, 285, Pl. CXI.1

¹¹ M. Müller-Wiener'in Rakka Müzesi'nde sergilenen örneklerden gözlemlendiği bilgiler için bkz. Martina Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation of Late-Umayyad economies: the case of pottery with applied and "honeycomb" decoration from Resafa (North Syria)," *Proceedings of the 9th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East (9-13 June 2014, Basel)*, ed. Rolf A. Stucky, Oscar Kaelin ve Hans-Peter Mathys, (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2016), 416.

¹² Karel, Nováček, "The Sasanian to Islamic Transition in Northeastern Mesopotamia: A Ceramological View," in *Exploring 'Dark Ages': Archaeological Markers of Transition in the Near East from the Bronze Age to the Early Islamic Period (Studia Chaburensia 10)*, ed. Raffaella Pierobon Benoit, Costanza Coppini, Rocco Palermo ve Raffaella Pappalardo, (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2022), Fig. 7a.

¹³ Gerald Reitlinger, "Unglazed relief pottery from Northern Mesopotamia," *Ars Islamica* 15-16 (1951): Fig. 7-8.

¹⁴ Kennet ve Krah, *Sasanian and Islamic Pottery*, 80.

¹⁵ Derek Kennet, "Jazirat al-Hulayla: Early Julfar," *Journal of the Royal Asiatic Society* 4, Vol. 2 (1994): Fig. 9.6.

¹⁶ Saddam Barajı Kazılarında ele geçip bugün British Museum'da yer alan örnekler için bkz. "British Museum Inv. No. 1988,0515.28, 1988,0515.37, 1988,0515.38, 1988,0515.39," British Museum, Google, Nisan 23, 2024, <https://www.britishmuseum.org/collection/search?>

¹⁷ Saddam Barajı Kazılarında ele geçip bugün British Museum'da yer alan örnekler için bkz. "British Museum Inv. No. 1988,0515.176."

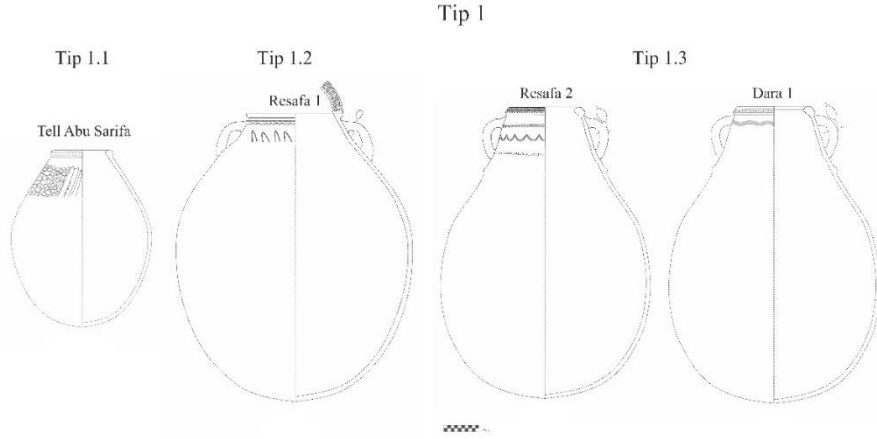
¹⁸ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," Fig. 1; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig 2a-c.

¹⁹ Bu tip belirlenirken Tell Abu Sarifa'dan ele geçip çizimi yapılmış ve yayınlanmış örnek dikkate alınmıştır. Ölçüler yayınlanmış örnek üzerinden saptanmıştır. Bu örnek için bkz. Adams, "Tell Abū Sarīfa," Pl. 5, Fig. 10.ah.

²⁰ Bu tip belirlenirken Resafa'dan ele geçip çizimi yapılmış ve yayınlanmış bir örnek dikkate alınmıştır. Ölçüler yayınlanmış örnek üzerinden saptanmıştır. Bu örnek için bkz. Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2a.

ağız çapı dikkate alınarak tahmini yüksekliği 85-90 cm (tamamlama önerisinde 86 cm), tahmini gövde genişliği de 62-66 cm (tamamlama önerisinde 64 cm) olarak düşünülmüştür (Şekil 1: Tip 1.2).

Tip 1.3 (Resafa 2/Dara 1 Tipi)²¹: Tip 1.2'den farklı olarak ağız içe yuvarlatılarak kalınlaştırılmıştır. Boyunsuz ve ağız altından doğrudan gövdeye applike edilmiş dikey kulplu bir tipoloji sunmaktadır. 20 cm ağız çapına ve 1-1.2 cm cidar kalınlığına sahiptir. Korunmuş yüksekliği 19.9 cm'dir. Gövde kısmı korunamamış olsa da cidar kalınlığı ve ağız çapı dikkate alınarak tahmini yüksekliği 85-90 cm (tamamlama önerisinde 86 cm), tahmini gövde genişliği de 58-64 cm (tamamlama önerisinde 61 cm) olarak düşünülmüştür (Şekil 1: Tip 1.3).

Şekil 1: Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) Tip 1 önerisi²²

2.2. Boyunlu Tip (Tip 2) (Şekil 2-3)

Boyunlu Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), kendi içinde iki alt tipe ayrılabilir. Bunlardan ilki kısa boyunlu, diğeri ise uzun boyunlu örneklerdir.

2.2.1. Kısa Boyunlu Tip (Tip 2.1) (Şekil 2)

Kısa boyunlu Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), Nineveh, Habur ve Dara'da gözlenmiştir. Bu üç farklı yerleşimde de ağız yapısına göre 4 alt tip belirlenmiştir.

Tip 2.1.1 (Nineveh Tipi)²³: Düz ağızlı, kısa içbükey boyunlu ve dışbükey gövdeli bir tipoloji sunmaktadır. 28 cm ağız çapına ve 1-1.2 cm cidar kalınlığına sahiptir. Korunmuş yüksekliği 3.2 cm'dir. Tam olarak korunamamış olsa da cidar kalınlığı ve ağız çapı dikkate alınarak tahmini yüksekliği 55-60 cm (tamamlama önerisinde 56 cm), tahmini gövde genişliği de 44-48 cm (tamamlama önerisinde 46 cm) olarak düşünülmüştür (Şekil 2: Tip 2.1.1).

Tip 2.1.2 (Habur 1 Tipi)²⁴: Tip 2.1.1'den farklı olarak ağız daha kalındır. İçten yuvarlatılarak dışa kalınlaştırılmış ağızlı; kısa içbükey boyunlu bir tipoloji sunmaktadır. 25 cm ağız çapına ve 1.2 cm cidar kalınlığına sahiptir. Korunmuş yüksekliği 5.3 cm'dir. Gövdeye geçiş kısmına kadar korunmuş olan bu örnek, hafif şişkin gövdeli ve hafif yuvarlak dipli bir forma sahip olmalıdır. Gövde kısmı korunamamış olsa da cidar kalınlığı ve ağız çapı dikkate alınarak tahmini yüksekliği 58-62 cm (tamamlama önerisinde

²¹ Bu tip belirlenirken Resafa'dan ele geçip çizimi yapılmış ve yayınlanmış bir örnek ile bire bir benzeri Dara kazısından ele geçmiş bir başka örnek dikkate alınmıştır. Ölçüler hem Resafa'dan ele geçip yayınlanmış hem de Dara'dan ele geçip bu makale kapsamında yayınlanacak olan örnekler üzerinden saptanmıştır. Yayınlanmış Resafa örnekleri için bkz. Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," Fig. 1; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2b.

²² Dara örneği dışındaki diğer çizimler, mevcut yayınların görselleri üzerinden yeniden çizilmiş ve öneri olarak bu çizimler tamamlanmıştır. Bkz. bu makalede dipnotlar 18-20. Dara örneği ise bu makalenin yazarı tarafından çizilmiştir.

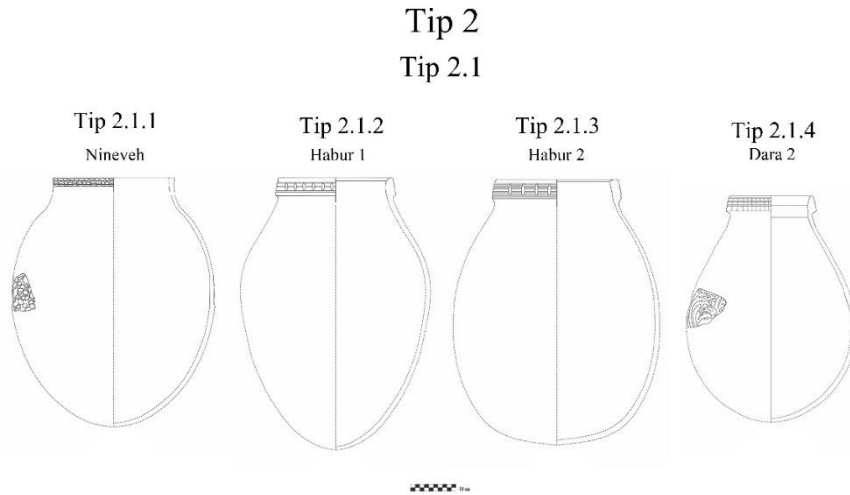
²³ Bu tip belirlenirken Nineveh'ten ele geçip çizimi yapılmış ve yayınlanmış örnek dikkate alınmıştır. Ölçüler yayınlanmış örnek üzerinden saptanmıştır. Bu örnek için bkz. Katia Gavagnin, Marco Iamoni, ve Rocco Palermo, "The Land of Nineveh Archaeological Project: The Ceramic Repertoire from the Early Pottery Neolithic to the Sasanian Period." *American Schools of Oriental Research* 375 (2016), Fig. 25.10-11.

²⁴ Martina Müller-Wiener, "The Islamic Pottery," in Peter Pfälzner ve Paolo Sconzo. "The Eastern Habur Archaeological Survey in Iraqi Kurdistan: A Preliminary Report on the 2014 Season," in *Sonderdruck aus Zeitschrift für Orient-Archäologie Band 9*, ed. Ricardo Eichmann ve Margarete van Ess (Tübingen: Ernst Wasmuth Verlag, 2016), 44, Pl. 11.1.

60 cm), tahmini gövde genişliği de 50-54 cm (tamamlama önerisinde 52 cm) olarak düşünülmüştür (Şekil 2: Tip 2.1.2).

Tip 2.1.3 (Habur 2 Tipi)²⁵: Tip 2.1.2'den farklı olarak ağız üstte düz, boyun ise dikey ve düzdür. Kısa boyunlu bir tipoloji sunmaktadır. 27 cm ağız çapına ve 0.9 ile 1.2 cm arasında değişen cidar kalınlığına sahiptir. Korunmuş yüksekliği 6.1 cm'dir. Gövdeye geçiş kısmına kadar korunmuş olan bu örnek, yuvarlak gövdeli ve düz dipli bir forma sahip olmalıdır. Gövde kısmı korunamamış olsa da cidar kalınlığı ve ağız çapı dikkate alınarak tahmini yüksekliği 58-62 cm (tamamlama önerisinde 60 cm), tahmini gövde genişliği de 44-48 cm (tamamlama önerisinde 46 cm) olarak düşünülmüştür (Şekil 2: Tip 1.3).

Tip 2.1.4 (Dara 2 Tipi): Hem Tip 2.1.2 hem de 2.1.3'ten farklı olarak ağız üstte hafif sivridir. Genel olarak ağız; dışa açılan, dikey ve düz, üstte de hafif sivridir. Boyun; içten kademeli bir biçimde önce dışa eğik düz, ardından da dikey bir şekilde inip daha sonra içbükey yapmaktadır. Gövde ise dışbükeydir. 18 cm ağız çapına ve 0.8 ile 1 cm arasında değişen cidar kalınlığına sahiptir. Korunmuş yüksekliği 7.3 cm'dir. Gövdenin bir kısmına kadar korunmuş olan bu örnek, yuvarlak gövdeli ve hafif yuvarlak dipli bir forma sahip olmalıdır. Gövde kısmı korunamamış olsa da cidar kalınlığı ve ağız çapı dikkate alınarak, tahmini yüksekliği 50-54 cm (tamamlama önerisinde 51 cm), tahmini gövde genişliği de 36-40 cm (tamamlama önerisinde 38 cm) olarak düşünülmüştür. Bu tip, hem ağız çapı hem de cidar kalınlıkları dikkate alınarak Tip 2.1 grubundaki tüm örneklerden boyut olarak daha küçük bir örnek olmalıdır (Şekil 2: Tip 2.1.4).

Şekil 2: Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) Tip 2, 2.1 önerisi²⁶

2.2.2. Uzun Boyunlu Tip (Tip 2.2) (Şekil 3)

Uzun boyunlu Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), Jazirat al Hulaylah, Cizre, Resafa, Telul Hamediyat, Eski Makhmour, Tell Khirbet Salih ve Sinn al-Dhibban'da gözlenmiştir. Bu yedi farklı yerleşimde de boyun yapısına göre 4 alt tip tespit edilmiştir. Bunun dışında Tip 2.2.4 dışındaki alt tipler, ayrıca ağız yapısına göre ikiye ayrılabilir. Ayrıca alt tipe daha ayrılmıştır.

Tip 2.2.1 (Jazirat al Hulaylah/Cizre Tipi) (Şekil 3: Tip 2.2.1): İki alt tipe sahiptirler. Ayırt edici özellikleri içbükey boyun yapılarıdır. Ağız yapılarına göre iki alt tipe ayrılabilir.

Tip 2.2.1.1 (Jazirat al Hulaylah Tipi)²⁷: Dışta kalınlaştırılmış ağızlı ve içbükey boyunlu bir tipoloji sunmaktadır. Aynı tipolojiyi sunan iki farklı örnekte yapılan gözlemler neticesinde, 18-19 cm ağız çapına ve 0.7-0.8 cm cidar kalınlığına sahip oldukları saptanmıştır. Korunmuş yükseklikleri birinde

²⁵ Müller-Wiener, "The Islamic Pottery," 44, Pl. 11.2.

²⁶ Dara örneği dışındaki diğer çizimler, mevcut yayınların görselleri üzerinden yeniden çizilmiş ve öneri olarak bu çizimler tamamlanmıştır. Bkz. bu makalede dipnotlar 22-24. Dara örneği ise bu makalenin yazarı tarafından çizilmiştir.

²⁷ Kennet, "Jazirat al-Hulayla," 196-197, no. 49, Fig. 9.8-9.

5.2 cm, diğerinde ise 7.5 cm'dir. Yalnızca boynun içbükey hat oluşturduğu yere kadar korunmuş olan bu örneklerin tıpkı bir amphora gibi omuzlu, boyundan omuza bağlanan dikey kulplu, yuvarlak ya da şişkin gövdeli ve hafif yuvarlak dipli bir forma sahip olduğu tahmin edilmiştir. Örneklerden her ikisinin de gövde kısmı korunamamış olsa da cidar kalınlıkları ve ağız çapları dikkate alınarak tahmini yüksekliklerinin 58-66 cm (tamamlama önerisinde birisi 60 cm, diğeri 64 cm), tahmini gövde genişlikleri de 40-45 cm (tamamlama önerisinde birisi 41 cm, diğeri 44 cm) olarak düşünülmüştür (Şekil 3: Tip 2.2.1.1).

Tip 2.2.1.2 (Cizre Tipi)²⁸: Tip 2.2.1.1'den farklı olarak ağız dışta kalınlaştırılmamıştır. Yuvarlak ağızlı ve içbükey boyunludur. 14 cm ağız çapına ve 0.5 cm ile 0.8 cm arasında cidar kalınlığına sahiptir. Korunmuş yüksekliği 3.3 cm'dir. Boynun içbükey yaptığı yerden kırıldığı gözlenmiştir ve büyük olasılıkla Tip 2.2.1.1 gibi bu örnekte içbükey yapıp tıpkı bir amphora gibi omuzlu, boyundan omuza bağlanan dikey kulplu, yuvarlak ya da şişkin gövdeli ve hafif yuvarlak dipli bir forma sahip olduğu tahmin edilmiştir. Gövde kısmı korunamamış olsa da cidar kalınlığı ve ağız çapı dikkate alınarak tahmini yüksekliği 38-42 cm (tamamlama önerisinde 40 cm), tahmini gövde genişliği de 26-30 cm (tamamlama önerisinde 29 cm) olarak düşünülmüştür. Tip 2.1.1.1'e göre daha küçük boyutlu bir amphora türü olarak da yorumlanabilir (Şekil 3: Tip 2.2.1.2).

Tip 2.2.2 (Resafa/Telül Hamediyât Tipi) (Şekil 3: Tip 2.2.2): İki alt tipe sahiplerdir. Ayırt edici özellikleri dışa eğik boyunlu yapılarıdır. Ağız yapılarına göre iki alt tipe ayrılabilir. Ayrılabilir.

Tip 2.2.2.1 (Resafa 3 Tipi)²⁹: Üstte düz, hem içe hem de dışa çekik, içten yuvarlatılarak dıştan da dikey kesilerek kalınlaştırılmış ve dışa açılan ağızlı; uzun ve hafif dışa eğik dışbükey boyunlu bir tipoloji sunmaktadır. 25 cm ağız çapına ve 0.9 ile 1.2 cm arasında cidar kalınlığına sahiptir. Korunmuş yüksekliği 11.5 cm'dir. Boynun alt kısmına kadar korunmuş olan bu örnek, tıpkı bir amphora gibi omuzlu, boyundan omuza bağlanan dikey kulplu, yuvarlak gövdeli ve hafif yuvarlak dipli bir forma sahip olmalıdır. Gövde kısmı korunamamış olsa da cidar kalınlığı ve ağız çapı dikkate alınarak tahmini yüksekliği 68-72 cm (tamamlama önerisinde 70 cm), tahmini gövde genişliği de 46-50 cm (tamamlama önerisinde 48 cm) olarak düşünülmüştür (Şekil 3: Tip 2.2.2.1).

Tip 2.2.2.2 (Telül Hamediyât Tipi)³⁰: Tip 2.2.2.1'den farklı olarak dışa eğik düz boyunludur³¹ ve yalnızca dışa çekik ağızlıdır. Dışa çekik, kenarı hafif sivri ve dışa açılan ağızlı; uzun, dışa eğik düz boyunlu; boyun-gövde geçişi yumuşak hatlı; hafif şişkin gövdeli ve oval dipli bir tipoloji sunmaktadır. Tamamlamayı mümkün kılan boyutları korunmuş ve bu sebeple net ölçüleri alınabilmektedir. 29 cm ağız çapına, 50 cm gövde çapına ve 88 cm yüksekliğe sahiptir. Cidar kalınlıkları ise boyun ve gövde de farklı olarak 1.2-1.7 cm aralığındadır (Şekil 3: Tip 2.2.2.2).

Tip 2.2.3 (Eski Makhmour/Tell Khirbet Salih Tipi) (Şekil 3: Tip 2.2.3): İki alt tipe sahiplerdir. Ayırt edici özellikleri içe eğik düz boyunlu yapılarıdır. Ağız yapılarına ve boyun yapılarının yüksekliklerine göre iki alt tipe ayrılabilir.

Tip 2.2.3.1 (Eski Makhmour Tipi)³²: İçten yuvarlatılarak dışa doğru sivriltilmiş, kalınlaştırılmış ve içe daralan ağızlı; kısa, içe eğik düz boyunlu; boyun-gövde geçişi hafif keskin; yuvarlak gövdeli ve hafif sivri dipli bir tipoloji sunmaktadır. Tamamlamayı mümkün kılan boyutları korunmuş ve bu sebeple net ölçüleri alınabilmektedir. 24 cm ağız çapına, 60 cm gövde çapına ve 80 cm yüksekliğe sahiptir. Cidar kalınlıkları ise boyun ve gövde de farklı olarak 1-1.5 cm aralığındadır (Şekil 3: Tip 2.2.3.1).

²⁸ Guillermo Algaze, Emily Hammer, ve Bradley Parker, "The Tigris-Euphrates Archaeological Reconnaissance Project: Final Report of the Cizre Dam and Cizre-Silopi Plain Survey Areas." *Anatolica* XXXVIII (2012):112-113, Fig. 28.13.

²⁹ Bu tip belirlenirken Resafa'dan ele geçip çizimi yapılmış ve yayınlanmış bir örnek dikkate alınmıştır. Ölçüler yayınlanmış örnek üzerinden saptanmıştır. Bu örnek için bkz. Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2c.

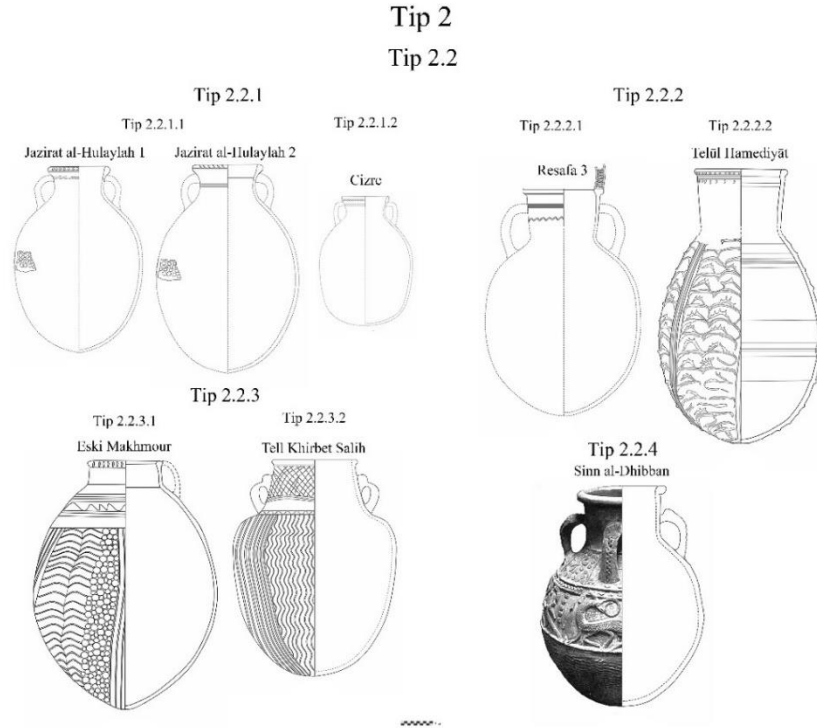
³⁰ Bu tip belirlenirken Telül Hamediyât'tan ele geçip çizimi yapılmış ve yayınlanmış bir örnek dikkate alınmıştır. Ölçüler yayınlanmış örnek üzerinden saptanmıştır. Bu örnek için bkz. Nováček, "The Sasanian to Islamic," Fig. 7a.

³¹ St John Simpson son güncel çalışmasında aynı örneği, boyunsuz olarak yapılmış olabileceği şeklinde değerlendirmiştir. Bkz. St John Simpson, "Sasanian Pottery: Archaeological Evidence for Production, Circulation and Diachronic Change." in *Sasanian Archaeology: Settlements, Environment and Material Culture*, ed. St John Simpson (Oxford: Archaeopress Archaeology, 2022), 279, Fig. 22.6.

³² Bu tip belirlenirken Eski Makhmour'dan ele geçip çizimi yapılmış ve yayınlanmış bir örnek dikkate alınmıştır. Ölçüler yayınlanmış örnek üzerinden saptanmıştır. Bu örnek için bkz. Karel Nováček vd., *Medieval Urban Landscape in Northeastern Mesopotamia* (Oxford: Archaeopress, 2016), Fig. 133; Nováček, "The Sasanian to Islamic," Fig. 7b.

Tip 2.2.3.2 (Tell Khirbet Salih Tipi)³³: Tip 2.2.3.1'den farklı olarak boyun daha uzun yapılıdır. İçe daralan, dışa çekik ve dıştan yuvarlatılmış ağızlı; uzun, içe eğik düz boyunlu; boyun-omuz geçişi yumuşak hatlı; üst kısmında parmak yerleştirme alanı olan ve boynun ortasından omuza dikey bir şekilde inen kulplara sahip; dik omuzlu ve omuz-gövde geçişi oval; yuvarlak gövdeli ve oval dipli bir tipoloji sunmaktadır. Tamamlamayı mümkün kılan boyutları kısmen korunmuştur. 26 cm ağız çapına, 50 cm gövde genişliğine ve büyük olasılıkla 68 cm yüksekliğe sahiptir. Cidar kalınlıkları ise formun görseli üzerinden çizimi yapılması sebebiyle net olmasa da 1-1.2 cm aralığında olmalıdır (Şekil 3: Tip 2.2.3.2).

Tip 2.2.4 (Sinn al-Dhibban Tipi)³⁴: Dışa çekik ve yuvarlak ağızlı; uzun, dikey ve düz boyunlu; boyun-gövde geçişi yumuşak hatlı; boynun ortasından omuza dikey bir şekilde inen üç kulplu; yuvarlak gövdeli ve oval dipli bir tipoloji sunmaktadır. Bütün halinde korunmuş olması sebebiyle net ölçüleri alınabilmektedir. 28 cm ağız çapına, 52 cm gövde çapına ve 70 cm yüksekliğe sahiptir. Cidar kalınlıkları ise formun görseli üzerinden çizimi yapılması sebebiyle net olmasa da 1-1.2 cm aralığında olmalıdır (Şekil 3: Tip 2.2.4).

Şekil 3: Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) Tip 2, 2.2 önerisi³⁵

3. Bezeme

Mark Altaweel'e göre³⁶ Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'na (Honeycomb Ware) hem ismini veren hem de onu asıl tanımlayan bezeme şemasıdır ve her zaman gövde üzerinde yer almaktadır. Aksi takdirde parmak ucu ya da tırnak ile yapılmış çentik ve yalnızca ağız kenarlarının ruletlenmesi ile yapılmış bezemeli örnekler, Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) ile sıkça

³³ Bu tip belirlenirken Tell Khirbet Salih'te ele geçip fotoğraflanmış ve yayınlanmış bir örnek dikkate alınmıştır. Ölçüler yayınlanmış örnek üzerinden saptanmıştır. Bu örnek için bkz. Cinti-Luciani, "The Late Pottery of Tell Jikan," 281, 285, Pl. CXI.1.

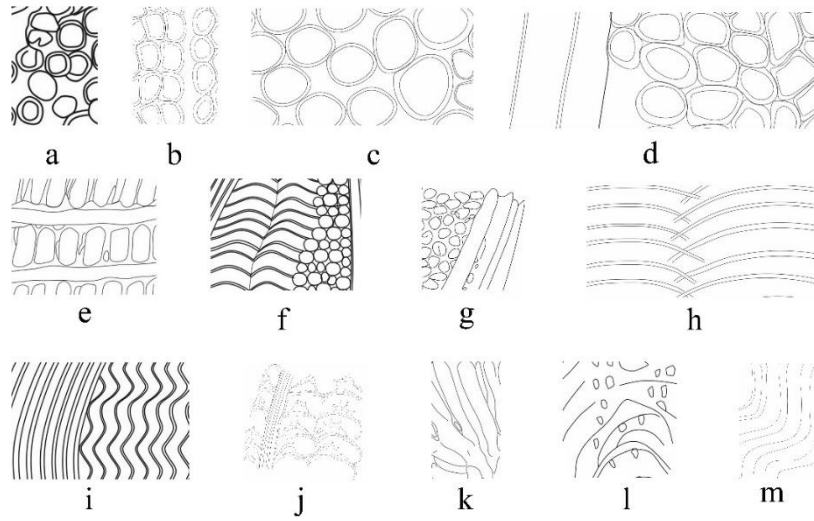
³⁴ Bu tip belirlenirken Sinn al-Dhibban'da ele geçip fotoğraflanmış ve yayınlanmış bir örnek dikkate alınmıştır. Ölçüler yayınlanmış örnek üzerinden saptanmıştır. Bu örnek için bkz. Reitlinger, "Unglazed relief pottery," Fig. 8.

³⁵ Mevcut yayınların görselleri üzerinden yeniden çizilmiş ve tüm olmayan örnekler de öneri olarak bu çizimler üzerinden tamamlanmıştır. Bkz. bu makalede dipnotlar 26-32.

³⁶ Mark Altaweel, "Excavations in Iraq: The Ray Jazirah Project, First Report", *Iraq* 68 (2006): 165.

karıştırılabilir. ³⁷ Ancak yine de bal peteğine benzeyen bu bezeme şeması, erken dönem kazılarında bulunup bu isimle adlandırılmış olmasından dolayı yalnızca bu dekor ile temsil edilmemektedir. Farklı yerleşimlerde ele geçen bulguların özellikle gövde parçaları üzerinde, bu bezeme ile birlikte düz, yatay ya da zikzak şeklinde yapılmış kanal ile yay şeklinde bezemeye sahip örneklerine de rastlanmıştır.

Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), hamur yaşken üzerine başparmakların bastırılmasıyla oluşturulan dikey düz (Şekil 4: d, f-g, i-k, m) ve zikzak kanal (Şekil 4: i), yatay kanal (Şekil 4: e, l-m) veya yay şeklinde bezeme (Şekil 4: f, h, j) ile birlikte parmak baskı yapılarak oluşturulmuş petek desenli (Şekil 4: a-g) bezeme bulunmaktadır. ³⁸ Parmak baskı ile birlikte bazı örneklerde, bir alet yardımıyla dikey ve yatay yönlü oluk ile baskı yöntemiyle oluşturulmuş çukur şeklinde bezemelere de rastlanılabilmektedir (Şekil 4: l; 9: e). Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) yüzeyinde, petek desenden ziyade daha çok dikey kanal ve yay bezeme yoğunluktadır (Şekil 3: Tip 2.2.3). ³⁹

Şekil 4: Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) gövdede yer alan bezeme çeşitlerinden örnekler: a) Nineveh, b) Habur, c) Girdi Qala, d) Samarra, e) Tell Abu Sarifa, f) Eski Makhmour, g) Tell Abu Sarifa, h) Girdi Qala, i) Tell Khirbet Salih, j) Telül Hamediyât, k) Tell Abu Sarifa, l) Dara, m) Dara ⁴⁰

Ana bezemeyi oluşturan gövde üzerinde nadiren; aplike bir bant ve üzerinde parmak baskı (Şekil 5: a, c) ⁴¹, çentik (Şekil 5: d) ⁴², tarak ile yapılmış çoklu dalga yiv (Şekil 5: b, d) ⁴³, kazıma ile yapılmış

³⁷ Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) ile sıkça karıştırılan örnekler için bkz. Warwick Ball, David Tucker ve Tony James Wilkinson, "The Tell al-Hawa Project: Archaeological Investigations in the North Jazira 1986-87", *Iraq* 51 (1989): 39, Fig. 27.1-4, 7-9; Altaweel, "Excavations in Iraq", Fig. 11.2, 4, 8.

³⁸ Adams, "Tell Abū Sarīfa," 102, Fig. 10 aa-ac, ag-ai; 16 j, l; Northedge, "Planning Samarra," 121, 123, Fig. 4.1; Alastair Northedge ve Robin Falkner, "The 1986 Survey Season at Sāmarrā," *Iraq* 49 (1987): Pl. XXXa; Northedge, "Les Origines," 216; Kennet ve Krah, *Sasanian and Islamic Pottery*, 80, 157, Fig. 33; Gavagnin, Iamoni, ve Palermo, "The Land of Nineveh Archaeological Project," Fig. 25.11; Mustafa Ahmad, "Girdi Qala, A Brief Overview of the Late Period's Ceramic," *Report on the Second Season of Excavations at Girdi Qala and Logardan*, ed. Régis Vallet (Paris: C.N.R.S. – University Of Paris 1, 2017), 135, Fig. 6-7; Simpson, "Sasanian Pottery: Archaeological Evidence for Production," 268, 279, Fig. 15.14, 22.6.

³⁹ Nováček ve Melčák, "The Medieval Urban Landscape," 102-103, Fig. 7. Hatta bazı örneklerde petek desen hiç yer almamakta ve yalnızca dikey ve yatay yönlü kanal gözlenmektedir. Bkz. Cinti-Luciani, "The Late Pottery of Tell Jikan," Pl. CXI.1.

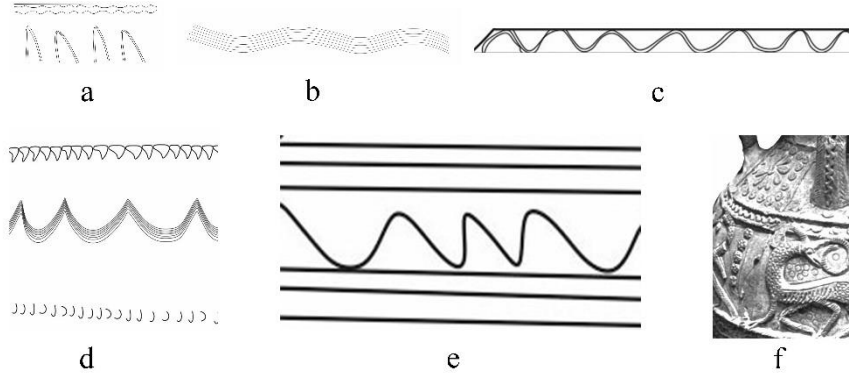
⁴⁰ Dara örnekleri dışındaki Şekil 4'te geçen tüm çizimler, mevcut yayımlanmış örneklerdeki görseller üzerinden yeniden çizilmiştir. Bkz. bu makalede dipnotlar 34-35. Dara örnekleri ise bu makalenin yazarı tarafından çizilmiştir.

⁴¹ Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2a; Cinti-Luciani, "The Late Pottery of Tell Jikan," Pl. CXI.1.

⁴² Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," Fig. 1; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2b.

⁴³ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," Fig. 1; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2b.

tek sıra yatay ve dalga yiv (Şekil 5: e)⁴⁴, kazıma ile yapılmış çift sıra oval yiv (Şekil 5: a)⁴⁵ ile hayvan, bitki ve geometrik desenli kalıp yapımı kabartmalı (Şekil 5: f)⁴⁶ gibi bezemeler de görülebilmektedir.

Şekil 5: Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nda (Honeycomb Ware) gövdenin üst kısmında ayrıca yer alan bezeme çeşitleri: a) Resafa, b) Dara, c) Tell Khirbet Salih, d) Resafa, e) Eski Makhmour, f) Sinn al-Dhibban⁴⁷

Tell Abu Sarifa ve Jazirat al-Hulaylah gibi yerleşimlerde bezemenin yalnızca gövde üzerinde değil aynı zamanda ağız kenarında da olduğu bilinirken, son yıllarda yapılan araştırmalar sayesinde Resafa, Dara, Cizre, Habur, Eski Makhmour ve Nineveh gibi yerleşimlerde de ağız kenarı bezemeli örnekler rastlanmıştır (Şekil 6). Tell Abu Sarifa (Şekil 6: a)⁴⁸ ve Jazirat al-Hulaylah'taki örneklerden bir tanesinde (Şekil 6: c)⁴⁹, kazıma yiv bezemeler arasında, bir alet yardımıyla oluşturulmuş yuvarlak çentik bezeme şeması Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'ndan (Honeycomb Ware) bilinmektedir. Cizre'de de bu bezeme şemasına benzeyen bir örneğe rastlanmıştır (Şekil 6: b).⁵⁰ Yine Jazirat al-Hulaylah'taki bir başka örnekte (Şekil 6: d), ağız kenarının hamur yaşken kazıma yatay yivler arasında bir alet yardımıyla birbirine yakın aralıklarla dikey şeritler ile bölündüğü çentik bezeme gözlenmiştir.⁵¹ Benzer bezemeli başka örneklerine daha sonradan Eski Makhmour (Şekil 3: Tip 2.2.3.1)⁵² ve Habur'da da (Şekil 6: e-f)⁵³ rastlanmıştır. Suriye, Irak ve Türkiye'de artan araştırmalar sonucunda; Resafa ve çevresi⁵⁴, Nineveh ve çevresi⁵⁵ ile Dara'da Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) ağız kenarlarında, bir alet yardımıyla oluşturulmuş dikdörtgen şeklinde çentik bezemeli örnekler, bezeme repertuarının genişlemesine yardımcı olmuştur (Şekil 6: g-i).

⁴⁴ Nováček vd., *Medieval Urban Landscape in Northeastern Mesopotamia*, Fig. 133; Nováček, "The Sasanian to Islamic," Fig. 7b.

⁴⁵ Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2a.

⁴⁶ Reitlinger, "Unglazed relief pottery," Fig. 8.

⁴⁷ Şekil 5a-e'de geçen tüm çizimler, mevcut yayımlanmış örneklerdeki görseller üzerinden yeniden çizilmiştir. Şekil 5f ise mevcut yayımlanmış örnek üzerinden ayrıntı olarak aynen alınmıştır. Bkz. bu makalede dipnotlar 37-42.

⁴⁸ Adams, "Tell Abū Sarīfa," Pl. 5, Fig. 10.ah

⁴⁹ Kennet, "Jazirat al-Hulayla," 196-197, no. 49, Fig. 9.8.

⁵⁰ Algaze, Hammer, ve Parker, "The Tigris-Euphrates Archaeological Reconnaissance Project," 112-113, Fig. 28.13.

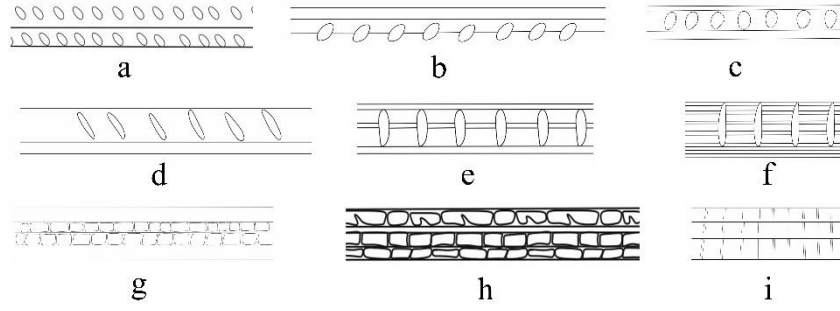
⁵¹ Kennet, "Jazirat al-Hulayla," 196-197, no. 49, Fig. 9.9.

⁵² Nováček ve Melčák, "The Medieval Urban Landscape," Fig. 7.

⁵³ Müller-Wiener, "The Islamic Pottery," 44, Pl. 11.1-2.

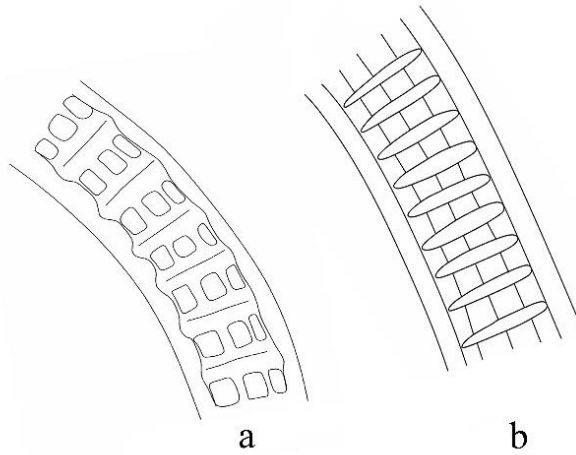
⁵⁴ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," Fig. 1.

⁵⁵ Gavagnin, Iamoni, ve Palermo, "The Land of Nineveh Archaeological Project," 155-156, Fig. 25.10.

Şekil 6: Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) ağız kenarında yer alan bezeme çeşitleri: a) Tell Abu Sarifa, b) Cizre, c) Jazirat al-Hulaylah, d) Jazirat al-Hulaylah, e) Habur, f) Habur, g) Resafa/Dara, h) Nineveh, i) Dara⁵⁶

Ağız kenarı yanı sıra ağız üstünde de bezemelerin olduğu yine son yıllarda Suriye'de gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Resafa'da görülen iki adet Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'ndan (Honeycomb Ware) birinin ağzın üst kısmında, rulet baskı bezeme ile bunları birbirinden ayıran dikey kazıma yivler görülmektedir (Şekil 7: a).⁵⁷ Diğerinde ise yatay kazıma yivler yanı sıra dikey çentiklerin birlikteliğini oluşturan bezeme söz konusudur (Şekil 7: b).⁵⁸

Şekil 7: Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) ağız üstünde yer alan bezeme çeşitleri: a-b) Resafa⁵⁹

Uzun boyun yapısına sahip bazı Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) boyun kısımlarında da bezemelere rastlamak mümkündür. Bunlar genelde kazıma ile yapılmış yatay (Şekil 8: a, c-e)⁶⁰, dalga (Şekil 8: d)⁶¹ ve çapraz (Şekil 8: e)⁶² bir şekilde yapılmış yivler şeklindedir.

⁵⁶ Dara örnekleri dışındaki Şekil 6'da geçen tüm çizimler, mevcut yayımlanmış örneklerdeki görseller üzerinden yeniden çizilmiştir. Bkz. bu makalede dipnotlar 44-51. Dara örnekleri ise bu makalenin yazarı tarafından çizilmiştir.

⁵⁷ Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2a.

⁵⁸ Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2c.

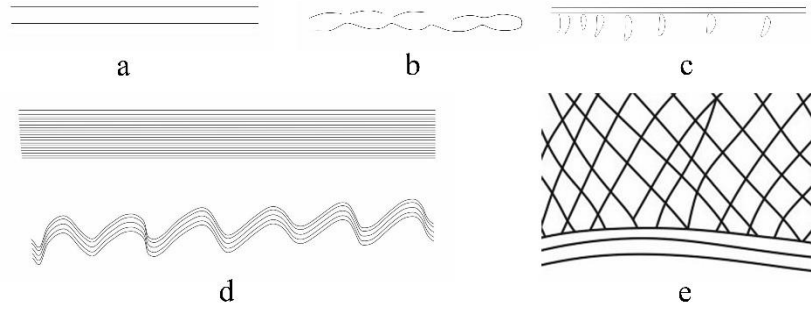
⁵⁹ Şekil 7'de yer alan her iki çizimde, mevcut yayımlanmış örneklerdeki görseller üzerinden yeniden çizilmiştir. Bkz. bu makalede dipnotlar 53-54.

⁶⁰ Kennet, "Jazirat al-Hulayla," 196-197, no. 49, Fig. 9.9; Cinti-Luciani, "The Late Pottery of Tell Jikan," Pl. CXI.1; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2c; Nováček, "The Sasanian to Islamic," Fig. 7a.

⁶¹ Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," Fig. 2c.

⁶² Cinti-Luciani, "The Late Pottery of Tell Jikan," Pl. CXI.1.

Bunlara ek olarak aplike bir bant üzerine parmak baskı (Şekil 8: b)⁶³ ile çentik (Şekil 8: c)⁶⁴ bezemeli örneklerde, yine boyun üzerinde görülen örneklerdir.

Şekil 8: Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) boyunda yer alan bezeme çeşitleri: a) Jazirat al-Hulaylah, b) Jazirat al-Hulaylah, c) Telül Hamediyât, d) Resafa, e) Tell Khirbet Salih⁶⁵

4. Dokusal Özellikler ve Üretim

Samarra'nın batısında yer alan Qal'at 'Ana'daki kazılarda karşılaşılan Sasani Dönemi kaba seramiklerinin önceki dönem Parth kaba seramiklerinden ve sonraki dönem Abbasi kaba seramiklerinden daha yoğun taşçıklı bir dokuya sahip olduğu gözlenmiştir.⁶⁶ Bu gözlem Samarra'da da benzerdir⁶⁷. Pers Körfezi'ne kıyısı olan Arap Yarımadası'ndaki Jazirat al-Hulaylah'ta açık devetüyü ve kirli beyaz ton renginde, yoğun kumlu, orta sertlikte dokuya sahip ve yoğun hava delikli örneklerine rastlanmıştır.⁶⁸ Bahreyn'deki Samahij kazısında ele geçen bulgulara yine benzer olarak devetüyü ve sarı renk hamurlu örnekleri gözlenmiştir.⁶⁹ Yine Pers Körfezi'nde Arap Yarımadası'nda yer alan Ras al-Khaimah'ta da benzer dokuya sahip Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'na (Honeycomb Ware) rastlanmış, yalnızca buradaki örneklerde daha net biçimde 2.5Y 8/4 soluk kahverengi hamur belirtilmiş ve dış yüzeyinin de astarsız olduğu aktarılmıştır. Genel olarak hamur özellikleri dikkate alınarak Mezopotamya kökenli olduğu, bilhassa da Irak merkezli üretimin gerçekleştirilmiş olduğu düşünülmektedir.⁷⁰ Buna karşın Orta-Kuzey Suriye'de yer alan Resafa'da ele geçen Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), çok farklı bilgiler içermektedir. Resafa'da belirli kontekstlerde toplanan ve neredeyse tamamen sırsız seramiklerin hemen hepsinde yoğun kireçli hamur göze çarpmaktadır. Hamur renkleri iki farklı çeşitlilik göstermektedir. Bunlardan ilki açık kırmızıdan açık kahverengiye değişen birinci mal grubu, diğeri ise devetüyünden yeşilimsiye değişen ikinci mal grubudur. Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), bunlardan ikinci mal grubunu oluşturan devetüyünden yeşilimsiye değişen örneklerdir.⁷¹ Bu iki çeşit seramiğin hamur dokusunda yapılan petrokimyasal analizler, bunların her ikisinin de iki alt gruptan oluştuğunu ortaya koymuştur. Her iki alt grupta ortak olarak; kalker, kuvars, çört, plajiyoklaz, bazalt, olivin ve piroksen gibi katkılara rastlanmış ve bu sonuç, Kuzey veya Kuzeydoğu Suriye'deki kil yataklarına işaret etmiştir. Bu durum Kuzey veya Kuzeydoğu Suriye'de de Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware)

⁶³ Kennet, "Jazirat al-Hulaylah," 196-197, no. 49, Fig. 9.8.

⁶⁴ Nováček, "The Sasanian to Islamic," Fig. 7a.

⁶⁵ Şekil 8'de yer alan tüm çizimler, mevcut yayımlanmış örneklerdeki görseller üzerinden yeniden çizilmiştir. Bkz. bu makalede dipnotlar 56-60.

⁶⁶ Alastair Northedge, Andrina Bamber, ve Michael Roaf, *Excavations at 'Ana, Qal'a island* (Warminster: Aris & Phillips, 1988), Group 1-2.

⁶⁷ Northedge, "Planning Samarra," 121.

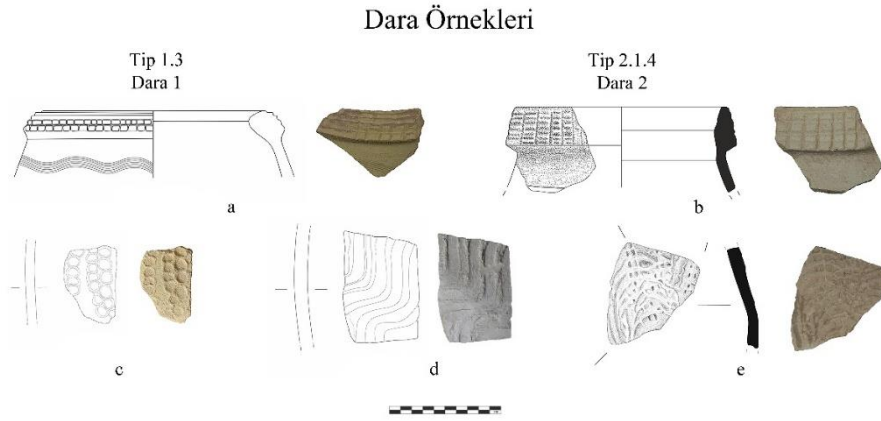
⁶⁸ Kennet, "Jazirat al-Hulaylah," 195.

⁶⁹ Timothy Insoll vd., "Excavations at Samahij, Bahrain, and the implications for Christianity, Islamisation and settlement in Bahrain", *Arabian Archaeology and Epigraphy* 32 (2021): 10-12, Fig. 15.9.

⁷⁰ Kennet ve Krah, *Sasanian and Islamic Pottery*, 80.

⁷¹ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 415.

üretiminin yapılmış olabileceği yönünde düşüncüyü doğurmuştur.⁷² Ras al-Khaimah'ta ele geçen Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) ile Resafa'da ele geçen Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) hamuru neredeyse aynı renkte; fakat Resafa örnekleri daha yoğun kum katkılılardır.⁷³ Suriye'de Qasr al-Hayr al-Sharqi'de ele geçen Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), Resafa'da görülen hamur renginin aksine kırmızı ve kırmızımsı kahverengi tonlarında olup bu anlamda farklı bir atölyenin ürünü olabileceğine işaret etmektedir. Ancak bu yerleşimde ele geçen bulgular henüz analiz edilmemiştir.⁷⁴ Üretime ilişkin farklı bir ipucu, Musul'un 40 km kuzeybatısında yer alan Tell Khirbet Salih'te yüzeye yakın bir alanda ele geçen örnek sayesinde kısmen edinilmiştir. Burada ele geçen ve tüme yakın korunmuş olan örnekte dikkat çekici bir şekilde, yüzeyin bilinçli olarak aşındırıldığı ve bu sebeple ikincil bir kullanım ürünü olduğu anlaşılmıştır. Bu durum bu seramiğin farklı bir yerden taşınarak getirilmiş olsa dahi en azından yakın çevrede üretiminin olabileceği hususunda bir fikir verebileceği yönünde düşünülmüştür. Ancak bu bulgu üzerinden herhangi bir analiz verisi de paylaşılmamıştır.⁷⁵ Son olarak Dara'da ele geçen beş (5) adet örnekte yapılan incelemeler doğrultusunda bir tanesi 2.5Y 7/3 soluk kahverengi (Şekil 9: a), iki tanesi 2.5Y 7/4 soluk kahverengi (Şekil 9: b, e), bir tanesi 2.5Y 8/6 sarı (Şekil 9: c) ve bir tanesi de 2.5Y 7/1 açık gri (Şekil 9: d) hamur rengine sahiptir. Hiçbirinde astar gözlenmemiştir. Hamur yapısı hepsinde hava deliklidir ve yoğun kum, taşçık ile kireç katkılıdır. Hamur rengindeki farklılıklar ve dağılım alanının sınırları düşünüldüğünde, Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) mutlaka birkaç farklı atölyede üretildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda üretimin de Fırat ve Dicle yakınında bir merkez ya da merkezlerde olacağı sonucu olası görünmektedir.⁷⁶

Şekil 9: Dara'dan (Anastasiopolis) Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware)⁷⁷

5. Dağılım ve Tarihlendirme

Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) ilk belgelemesi, 1933 yılında Walter Andrea ve Heinrich Jacob Lenzen tarafından Assur kazılarındaki Parth seramikleri şeklinde yapılmıştır.⁷⁸ 1965 yılında Robert McCormick Adams ise bu seramikleri "Honeycomb Ware" olarak

⁷² Petrokimyasal analizler Tübingen Üniversitesinden M. Kibaroglu tarafından yapılmış ve bunun ilk sonuçları Martina Müller-Wiener tarafından kısa bir bilgi ve dipnot ile paylaşılmıştır. Bkz. Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 414, dipnot 4.

⁷³ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 415.

⁷⁴ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 416; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," 50.

⁷⁵ Cinti-Luciani, "The Late Pottery of Tell Jikan," 281, 285, Pl. CXI.1

⁷⁶ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 416.

⁷⁷ Bu makalede ele alınan örnekler, 2019 yılı öncesine aittir. Seramik eserlerin yayın hakkı, dönemin Kazı Başkanı Eski Müze Müdürü Sayın Nihat Erdoğan'dan alınmıştır. Kendisine teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Dara Kazısı'nın mevcut sorumlusu Dr. Hasan Mentеше'de de eski dönem çalışmalarının izni bulunmaktadır. Yine kendisi ile de güncel izinler konusunda görüş alış veriş yapılmıştır. Farklı birçok konudaki yardımlarından ötürü kendisine de ayrıca teşekkür ederim. Şekil 9: a, c-d'lerin çizim ve fotoları ile Şekil 9: b ve e'nin fotoları makalenin yazarı tarafından çizilmiş ve çekilmiştir. Şekil 9: b ve e'nin çizimleri ise Arkeolog Hamza Usta tarafından yapılmıştır. Kendisine de teşekkürü borç bilirim.

⁷⁸ Walter Andrae ve Heinrich J. Lenzen, *Die Partherstadt Assur: Ausgrabungen der Deutschen Orient-Gesellschaft in Assur* (Leipzig: Hinrichs, 1933), 102-104, Taf. 56h-k, n.

adlandırmış ve Sasani seramiği olarak tanıtmış; ancak Walter Andrea ve Heinrich Jacob Lenzen'e de gönderme yaparak, Sasani Dönemi öncesinde de kullanım görmüş olabileceğini aktarmıştır.⁷⁹ 1970 yılında Adams, Tell Abu Sarifa'daki tabakalanmayı oluştururken kazılarda ele geçen Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'ndan (Honeycomb Ware) çok azını 500 yılı öncesine tarihlenen II. evreye, birçoğunu da 500-650 yılları arasına tarihlenen III. evreye yerleştirmiş ve bu seramikleri özellikle Geç Sasani Dönemi ile ilişkili olarak yorumlamıştır.⁸⁰ Bu erken dönem çalışmalarını sunan Adams, genel olarak Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nı (Honeycomb Ware) Mezopotamya orijinli Sasani seramikleri kategorisinde değerlendirmiştir.⁸¹ 1970'lerde İran'da Ivan-i Kharkeh'te yapılan araştırmalarda Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'na (Honeycomb Ware) rastlanmış, Mezopotamya dışında Batı İran'a kadar dağılımının olduğu ortaya çıkmış ve Adams'ın önermiş olduğu Geç Sasani Döneme tarihlenmesi yapılmıştır.⁸² Yine Batı İran'da Susa'da da II. ve III. tabakalarda Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'na (Honeycomb Ware) rastlanmış ve bunlar ağırlıklı olarak 8. yüzyıl sonlarına tarihlenen tabakalarda görülmüş⁸³; ancak bazı örneklerin Post Akhaemenid Dönem tabakalarında da görülmüş olmasından dolayı bu durum netliğe kavuşturulamamıştır.⁸⁴ Irak'ta Tulul al-Ukhaydir'de 1970'lerde gerçekleştirilen kazılarda ilk kez 7. yüzyıl sonları ile 8. yüzyıl başlarına tarihlenen sikkeler bulguları ile birlikte Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) bir arada gözlenmiş ve bu seramiklerin Erken İslami Dönem ile de ilişkili olduğu anlaşılmıştır.⁸⁵ Özellikle Irak'ta Duhok'un kuzeyinde Tine⁸⁶, Bağdat'ın güneyinde Al-Madain⁸⁷ ile daha güneyde Uruk⁸⁸ gibi birçok yerleşimin Geç Sasani ve Erken İslami Dönem tabakalarında bu seramikler gözlenmiştir. Samarra'da bu seramikler ile ilk karşılaşıldığında üç (3) farklı Geç Sasani tabakasından yalnızca bir tanesinde⁸⁹ görülmesinden dolayı şüpheli bir yaklaşım ile ele alınarak, Geç Sasani/Emevi Dönemlerine tarihlenmiştir.⁹⁰ Ancak yine de Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) diğer bulgular ile birlikte tarihlenirken, Geç Sasani Dönem'de ortaya çıkmış mallar olarak tanıtılmıştır.⁹¹ Daha sonra Samarra territoryumunda yer alan birçok İslami yerleşimde de bu seramikler ile karşılaşılınca, daha geç dönemlere tarihlenebileceği konusunda düşünceler artmıştır.⁹² Bu düşüncenin oluşmasında yalnızca Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) Samarra'da İslami Dönem yerleşimlerinde görülmesi değil, Bağdat'ın batısında yer alan Sinn al-Dhibban'da ele geçen İslami Döneme özgü barbotin teknikli seramiklerin alt kısımlarında bal peteği benzeri parmak baskı bezemenin bir arada görülmesi de etkili olmuştur.⁹³ Qal'at 'Ana'daki kazılarda elde edilen veriler, bunların Geç Sasani ve Emevi Dönemleri ile ilişkili olduğunu göstermiştir.⁹⁴ Mevcut yayınları bir arada değerlendiren St John Simpson, özellikle Mezopotamya'da yer alan Choche yerleşimindeki bulguları dikkate alarak Sasani tabakalarında bu seramiklere rastlanmadığını belirtmiş, aksine İslami Dönem ile birlikte ortaya çıkmış olabileceğini ilk kez net olarak aktaran kişi olmuştur.⁹⁵ Kuzey Suriye'de Rakka yakınında yer alan Tall Aswad'da 796-808 yılları

⁷⁹ Adams, *Land Behind Baghdad*, 132, no. 12m, Fig. 14.12m.

⁸⁰ Adams, "Tell Abū Sarīfa," 102, 119, Fig. 10aa, ab, ac, ag, ah, ai; 16j, l.

⁸¹ Robert McCormick Adams, *Heartland of Cities: Surveys of Ancient Settlement and Land Use on the Central Floodplain of the Euphrates* (Chicago: University of Chicago Press, 1981), 234.

⁸² Robert John Wenke, "Imperial Investments and Agricultural Developments in Parthian and Sassanian Khuzestan: 150 B.C. to A.D. 640," Yayınlanmamış Doktora Tezi., (The University of Michigan, 1975), 134-135.

⁸³ Monique Kervran, "Les Niveaux Islamiques du Secteur Oriental de l'Apadana. II: Le Matériel Islamique", *Cahiers de la Délégation Archéologique Française en Iran (CDAFI)* VII (1977): 89.

⁸⁴ Rémy Bouchardat, "Les Niveaux post-achéménides a Suse, secteur nord. Fouilles de l'Apadana-Est et de la Ville Royale-ouest (1973-1978)", *Cahiers de la Délégation Archéologique Française en Iran (CDAFI)* XV (1987): Fig. 73.9.

⁸⁵ Barbara Finster ve Jürgen Schmidt, *Sasanidische und Frühislamische Ruinen Im Iraq* (Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1976), 148.

⁸⁶ Finster ve Schmidt, *Sasanidische und Frühislamische Ruinen Im Iraq*, Pl. 55a.

⁸⁷ Finster ve Schmidt, *Sasanidische und Frühislamische Ruinen Im Iraq*, Pl. 52e-f, 53h-i.

⁸⁸ Finster ve Schmidt, *Sasanidische und Frühislamische Ruinen Im Iraq*, Pl. 60b, 61a.

⁸⁹ Northedge, "Planning Samarra," 121.

⁹⁰ Northedge, "Planning Samarra," 118.

⁹¹ Northedge, "Planning Samarra," 120.

⁹² Northedge ve Falkner, "The 1986 Survey Season at Sāmarrā," 163.

⁹³ Reitlinger, "Unglazed relief pottery", Fig. 4, 7-8. Bunların Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) etkili seramikler olduğunu belirten çalışma için bkz. Northedge ve Falkner, "The 1986 Survey Season at Sāmarrā," dipnot 62.

⁹⁴ Northedge, Bamber, ve Roaf, *Excavations at 'Ana, Qal'a island*, Fig. 38.18.

⁹⁵ St John Simpson, *Aspects of the Archaeology of the Sasanian Period in Mesopotamia* (Oxford: University of Oxford Faculty of Oriental Studies, 1992), 296; St John Simpson, "From Tekrit to the Jaghjagh: Sasanian Sites, Settlement Patterns and Material Culture in Northern Mesopotamia," in *Continuity and Change in Northern Mesopotamia from the Hellenistic to the*

arasına tarihlenen tabakalarda, Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) parçaları ile karşılaşmış ve Irak'ın batısında nadir görülen bu seramikler, tabaka verileri ışığında Erken İslami Dönem'e tarihlenen önemli kontekstlerden birisi olarak kabul edilmiştir.⁹⁶ Ardından Suriye'de gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmalarında Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), Rakka'nın güneybatısında Resafa⁹⁷ ile Rakka'nın güneyindeki Qasr al-Hayr al-Sharqi'de⁹⁸ 8. yüzyıla tarihlenen kontekstlerde gözlenmiştir. Ayrıca Suriye'de Rakka'nın yakınında yer alan Madinat al-Far'da da bu seramiklere rastlanmış; ancak kontekst bulgular olmadığı için net olarak tarihlenememiştir.⁹⁹ Tüm bu Kuzey Suriye'de yer alan bulgular, bu seramiklerin görüldüğü en kuzeybatı sınırı teşkil etmektedir.¹⁰⁰ Suriye'nin en kuzeydoğu yerleşimlerinden birisi olan Tall Hamoukar'da da bu seramiklere rastlanmış; ancak yüzey bulgusu olması sebebiyle net bir şekilde tarihlenememiş, yalnızca benzer örnekler ışığında Erken İslami Döneme verilmiştir.¹⁰¹ Birleşik Arap Emirlikleri'nde yer alan Geç Sasani ve İslami Dönem yerleşimlerinden Kush'ta yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında bu örnekler 7.-8. yüzyıllara¹⁰², daha sonra tabaka verileri ışığında 8. yüzyıl sonu- 9. yüzyıl başına¹⁰³ tarihlenmiş ve böylece Mezopotamya'dan Pers Körfezi'ne kadar bunların dağıldığı da anlaşılmıştır. Pers Körfezi'nde yer alan Arap Yarımadası'ndaki Umman'ın Sohar yerleşiminde, İslami Dönem öncesi tabakalarda ele geçmiş örneklerine de rastlanmıştır.¹⁰⁴ Bahreyn'deki Samahij kazısında ele geçen bulgularda 7.-8. ya da 9. yüzyıllara tarihlenmiştir.¹⁰⁵ Son yıllarda yapılan araştırmalarda halen Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) tarihlenmesine ilişkin sorunların devam ettiği anlaşılmaktadır. Kuzey Irak'ta Nineveh ve çevresinde gerçekleştirilen LoNAP projesinde ele geçen bulgular Sasani Dönemine tarihlenmiştir;¹⁰⁶ ancak yine de bu seramiklerin Erken İslami Dönem'de de kullanımının olduğu vurgulanmıştır.¹⁰⁷ Kuzeydoğu Irak'ta yer alan Süleymaniye'nin güneybatısında yer alan Girdi Qala'da gerçekleştirilen kazılarda, Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) ile karşılaşmış¹⁰⁸ ve bunlar Geç Sasani Döneme tarihlenen damga bezemeli seramikler ile birlikte bulunmuştur.¹⁰⁹ Irak'ın kuzeydoğusunda yer alan Süleymaniye'nin batısındaki İran sınırına yakın Raniye ve Pshdar Ovalarında da yüzeyde Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'na (Honeycomb Ware) rastlanıldığı bilgisi edinilmiş; ancak bunlar kontekst örnekler olmadığı için genellikle Geç Sasani seramikleri kategorisinde değerlendirilmiştir.¹¹⁰ Yeniden derlenen mevcut bulgular üzerinden yapılmış son güncel çalışmalarda da halen Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), Sasani

Early Islamic Period: Proceedings of A Colloquium Held at the Seminar für Vorderasiatische Altertumskunde (6th-9th April, 1994, Freie Universität Berlin), ed. Karin Bartl ve Stefan R. Hauser (Berlin: Dietrich Reimer Verlag, 1996), 100.

⁹⁶ Peter A. Miglus, *Ar-Raqqa I: Die Frühislamische Keramik von Tall Aswad* (Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 1999), 24.

⁹⁷ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 416; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," 50.

⁹⁸ M. Müller-Wiener, Qasr al-Hayr al-Sharqi'de bulunan Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'na (Honeycomb Ware) ilişkin bilgiyi D. Genequand'dan aktarmaktadır. Bkz. Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 416; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," 50.

⁹⁹ M. Müller-Wiener, Madinat al-Far'da bulunan Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'na (Honeycomb Ware) ilişkin bilgiyi C.-P. Haase'den aktarmaktadır. Bkz. Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 416; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," 50.

¹⁰⁰ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 416; Müller-Wiener, "Processes of Regionalisation," 50. Resafa'da bazı kontekstlerde Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), Emevi ve Abbasi sikkeleri ile birlikte ele geçmiştir. Bkz. Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 415.

¹⁰¹ Jason A. Ur, *Urbanism and Cultural Landscapes in Northeastern Syria: the Tell Hamoukar Survey, 1999-2001* (Chicago: Oriental Institute of the University of Chicago, 2010), 221, 294.

¹⁰² Derek Kennet, "Kush: A Sasanian and Islamic-period Archaeological Tell in Ras al-Khaimah (U.A.E.)," *Arabian Archaeology and Epigraphy* 8 (1997), 295.

¹⁰³ Kennet ve Krah, *Sasanian and Islamic Pottery*, 80.

¹⁰⁴ Monique Kervran ve Fredrik Hiebert, "Sohar pré-Islamique: Note Stratigraphique," in *Golf-Archäologie: Mesopotamien, Iran, Kuwait, Bahrain, Vereinigte Arabische Emirate und Oman*, ed. Klaus Schippmann, Anja Herling, Jean-François Salles (Buch am Erlbach: M.L. Leidorf, 1991), 342.

¹⁰⁵ Insoll vd., "Excavations at Samahij," 10.

¹⁰⁶ Gavagnin, Iamoni, ve Palermo, "The Land of Nineveh Archaeological Project," 155-156, Fig. 25.10-11.

¹⁰⁷ Gavagnin, Iamoni, ve Palermo, "The Land of Nineveh Archaeological Project," 155.

¹⁰⁸ Ahmad, "Girdi Qala," 135, Fig. 6-7.

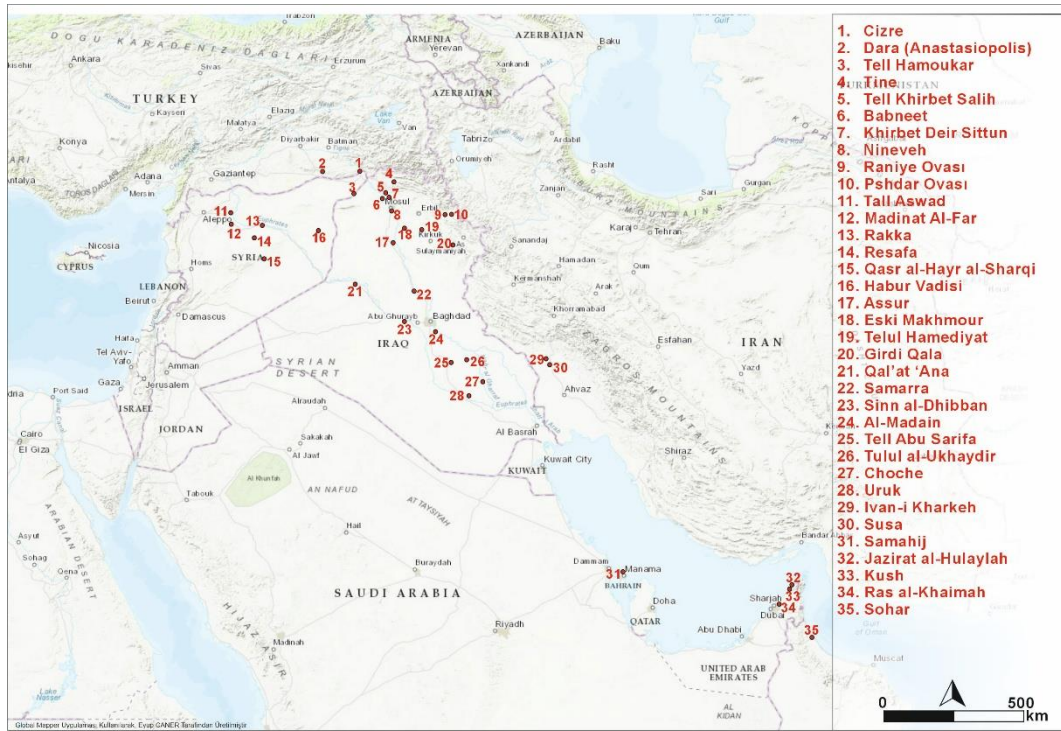
¹⁰⁹ Ahmad, "Girdi Qala," 135, Fig. 6-8.

¹¹⁰ M. Ahmad'ın kişisel gözlemlerine dayanmaktadır. Bkz. Ahmad, "Girdi Qala," 135, dipnot 22.

Dönemi'nin son yüzyıllarında ortaya çıkıp Erken İslami Dönem'de de üretimine ve kullanımına devam edilmiş örnekler olduğu belirtilmektedir.¹¹¹

Mevcutta en güncel buluntular olarak bu makale kapsamında ele aldığımız Dara'daki beş (5) adet bulgunun hepsi kentin güneyinde yer alan Stoa ve çevresinden ele geçmiştir.¹¹² 6. yüzyıl yapılarını en iyi gözlemlediğimiz bu alanda, 7. yüzyıl ortaları ile birlikte surların bir dönem kullanım dışı kaldığı kazı çalışmaları ile gözlenmiştir. 7. yüzyıl ortalarından sonra bazı mezarların stoda gözlenmesi ve bir burcun da asıl amacı dışında bir ışık olarak kullanım görmüş olması, bu durumu ispatlamaktadır.¹¹³ Dara'da bahsi geçen alanlarda ele geçen Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), kazı çalışmalarında 6. yüzyıla tarihlenebilen kontekstlerin üst seviyesindeki yüzeye yakın ve kontekst dışı alanlarda ele geçmiştir. Bu sebeple bu seramikler, 7. yüzyıl ortalarından sonrasına ve çok büyük bir olasılıkla da 7. yüzyıl sonları ile 8. yüzyıla tarihlenmektedirler.

Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) ele geçtiği tüm yerleşimlere dikkat edildiğinde, üretimin büyük olasılıkla dağılımı kolaylaştıran Fırat ve Dicle Nehirlerine yakın bir yer(ler)de yapıldığı anlaşılmaktadır. Ardından önce nehir taşımacılığı ile nehre yakın yerleşimlere ve hatta Basra Körfezi üzerinden Arap Yarımadası'nın doğu kıyılarındaki yerleşimlerine dağıtıldığı ve nehre kıyısı olmayan ancak yakın konumda yer alan yerleşimlere ise kara taşımacılığı ile ihraç edilmiş olabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10: Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) ele geçtiği başlıca yerleşimler (Harita, Öğr. Gör. Eyüp Caner tarafından Global Mapper programında hazırlanmıştır)

¹¹¹ Seth M. N. Priestman, "Bushehr, Dashtestan and Siraf: the Transformation of the Maritime Trade Network in the Middle Persian Gulf." in *Sasanian Archaeology: Settlements, Environment and Material Culture*, ed. St John Simpson (Oxford: Archaeopress Archaeology, 2022), 165-166, Fig. 7.1; Simpson "Sasanian Pottery: Archaeological Evidence for Production," 282.

¹¹² Bkz. bu makale içinde; Şekil 9a 2018 yılında CGF, Şekil 9b 2018 yılında CBY, Şekil 9c 2010 yılında BSE, Şekil 9d 2006 yılında BMD ve Şekil 9e ise 2018 yılında CEZ kodlu Stoa ve çevresindeki kontekst dışı alanlarda ele geçmiştir.

¹¹³ Üst dolguya yakın bir alanda ortaya çıkarılan mezarlar ve bu mezarlardan bir tanesinden alınan karbon verisi ışığında, bahsi geçen alanın 7. yüzyıl ortalarında kullanım dışı olduğu anlaşılmıştır. Buna ek olarak bir burcun da ışık olarak kullanılmış olması da sur duvarlarının artık kullanım dışı kaldığını düşündürmektedir. Büyük olasılıkla 7. yüzyılda Dara'nın yoğun bir işgal sonucu, garnizon olma özelliğini yitirdiği ve daha küçük bir yerleşim birimi olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu konu hakkında kapsamlı bilgi için bkz. Murat Tosun, "Dara (Anastasiopolis) Roma ve Geç Antik Dönem (Parth-Sasani) Seramikleri," Yayınlanmamış Doktora Tezi., (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2020) 92, 110-111, 466, dipnot 1371.

6. Tartışma

Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'na (Honeycomb Ware) ilişkin erken yayınlarda bunlar, Irak merkezli üretimi yapılan ve İran'ın batısı ile Pers Körfezi'nin güneyindeki Arap Yarımadası'nın kıyı kesimine dağılmış seramikler olarak düşünülmüştür. 2000'ler boyunca ve 2010'lu yılların başında, Kuzey Suriye'de artan kazı çalışmaları ile yüzey araştırmaları sayesinde, bu seramiklerin Suriye'nin kuzeydoğusunda yoğun olarak gözlendiği ortaya çıkmıştır. Kuzey Suriye'de 6-7. yüzyıllarda ince seramiklerin ithal, kaba seramiklerin ise yerel/bölgesel özelliği, 7. yüzyıl sonları ile 8. yüzyılda değişime uğramış gibi görünmektedir.¹¹⁴ Klasik kanal ve petek bezemenin tüm gövdeyi sardığı bezeme şemasına ek olarak, boyun-gövde geçiş yerlerinde altlı üstlü kazıma yivler ile yine kazıma ile yapılmış yatay dalga yiv bezemeler, Kuzey Mezopotamya'da sıkça görülen örnekler olmuştur.¹¹⁵ Resafa'da ele geçen bir örnekte de, gövde üzerinde tek sıra çentik bezeme yanı sıra yine tek sıra kazıma tekniği kullanılarak tarak ile yapılmış yatay dalga yiv bezemeler etkileşimin varlığına işaretir.¹¹⁶ Aynı örnekten bir tane de Dara'da gözlenmiştir.¹¹⁷ Bu anlamda Kuzey Irak'taki Eski Makhmour'da görülen kazıma dalga yiv bezemenin Orta-Kuzey Suriye'deki Resafa'da görülen tarak ile yapılmış kazıma dalga yivler gibi bezemeli olması, teknik olarak dikkate değer bir ayrıntıdır. Bu seramiklerin bezemesine yönelik önemli veriler, Kuzey Mezopotamya'da Türkiye sınırlarında yer alan Dara'da da tespit edilmiştir. Dara'da ele geçen Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nda (Honeycomb Ware), parmak baskı ile yapılmış halka, parmak baskı ile yapılmış kanal ve bir alet yardımıyla şekillendirilmiş kanal ile yay birlikteliğinden oluşan bezemeler mevcuttur. Bu durum, Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nda (Honeycomb Ware) hem el hem de alet yardımıyla yapılmış bezeme unsurlarının bir arada olduğunu ortaya koymuştur. Bu da teknik olarak; çentik, kazıma, alet yardımıyla baskı ve elle baskı bezemelerin birlikteliğinin süreç içerisindeki etkileşimler ile gerçekleştiğini göstermektedir.¹¹⁸ 7. yüzyıl sonları ile 8. yüzyılda yaşanan siyasi gelişmeler, Suriye'nin daha doğuda Irak ile ilişkilerinin geliştiğini ve bu sebeple Irak'ta halen baskın kültür olan Post-Sasani etkinin Suriye'nin materyal kültürüne de yansıdığını düşündürmektedir. Özellikle Resafa'dan ele geçen seramikler, doğuya doğru kültürel bir yönelimin olduğunu kanıtlar niteliktedir.¹¹⁹ Büyük olasılıkla Irak'ta daha önceden üretimi olan Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) 7. yüzyıl sonları ile birlikte Suriye'de de kullanım görmeye başladığı ve bununla paralel bir şekilde M. Müller-Wiener'in de işaret ettiği gibi Kuzeydoğu Suriye'de de üretilmeye başlandığını belirtmek mümkün görünmektedir.¹²⁰ Özellikle bezeme olarak benzer olmasına karşın farklı tiplerde örneklerin Suriye'de daha fazla çeşitlilik sunması da bunu desteklemektedir ki Dara'da ele geçen her iki tipin de (Tip 1.3 ve 2.1.4) Suriye orijinli olduğu ortadadır.

Bazı araştırmalarda üretimin büyük olasılıkla Fırat ve Dicle kıyılarına yakın bir alanda yapıldığı olduğu ve nehirler sayesinde bu seramiklerin dağılımının gerçekleştirildiği düşünülmektedir.¹²¹ Bu durumda nehrin akış yönünün kuzeyden güneye olmasından kaynaklı, üretimin de Kuzey Mezopotamya'da olması gerekmektedir. Fırat ve Dicle vasıtasıyla bu seramikler, tüm Mezopotamya ve güneyde Pers Körfezi kıyılarına kadar dağılabilmektedir. Bu durum üretimin M. Müller-Wiener'in belirttiği gibi, Kuzeydoğu Suriye'de olmasının çok daha mümkün olacağını göstermektedir. Ancak bu seramiklerin doğuda uzun kara taşımacılığına mecburiyeti olan Batı İran yerleşimlerinde de görülmesinden dolayı üretimin belirli bir merkezden ziyade birden çok yerde yapıldığına işaret etmektedir. Bunu destekleyen bir diğer unsur da hiç şüphesiz hamur renklerindeki çeşitliliktir. Bu da hem günümüz Irak hem de günümüz Suriye sınırlarında (büyük olasılıkla Resafa ve Fırat Nehri'nin bir kolu olan Habur Çayı arasındaki bölge) farklı atölyelerin olmasını muhtemel kılmaktadır.

¹¹⁴ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 414.

¹¹⁵ Nováček ve Melčák, "The Medieval Urban Landscape," Fig. 7.

¹¹⁶ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," Fig. 1.

¹¹⁷ Bkz. Tip 1.3.

¹¹⁸ Nováček ve Melčák, "The Medieval Urban Landscape," Fig. 7; Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," Fig. 1; Dara'da ele geçen bir örnekte diğerlerinden farklı olarak elle şekillendirilen kanal bezeme yapıldıktan sonra, bir alet yardımıyla baskı bezeme de uygulanmıştır. Bkz. bu makalede Tip 2.1.4; Şekil 2: Tip 2.1.4; Şekil 41; Şekil 9e.

¹¹⁹ 8. yüzyıl Suriye-Irak arasındaki materyal kültürün benzeşmesine yönelik araştırma için bkz. Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 414-416.

¹²⁰ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 414.

¹²¹ Müller-Wiener, "Material evidence for the transformation," 416.

Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), son yıllarda yapılan araştırmalar ışığında her ne kadar Erken İslami Dönem'e ait kontekstlerde ele geçiyor ve Erken İslami Dönemin bir ürünü olarak vurgulanıyor olsa da Irak merkezli Mezopotamya etkisini bariz bir şekilde yansıtmaktadır. Özellikle bezeme şeması, köken olarak en azından İslami Dönem öncesi Parth ve Sasani Dönemlere ait bazı seramiklerden köken alıyor olabilir. Bunu destekleyen bazı seramik bulgular, Dara'da (Anastasiopolis) az da olsa gözlenmiştir.¹²² Henüz Mezopotamya'da seramik üretim atölyelerine ilişkin yeterli bir veri olmadığından, bu konuyu netliğe kavuşturmak oldukça güç görünüyor. Bu sebeple şu an için en azından Erken İslami Dönem'de bu seramiklerin revaçta olduğu ve Mezopotamya ile onun yakın çevresinde yer alan bir coğrafyaya dağılıp kullanım gördüğünü anlamak mümkündür. Ancak henüz doğrudan bir İslami Dönem ürünü olduğunu vurgulamak fazla iddialı bir yorum olacaktır. Çünkü depolama amaçlı kullanım görmüş bu seramikler (pithos, amphora ya da daha küçük boyutlu çömlek olarak), Sasani-İslami Dönemlerin geçiş sürecinde de (Sasani-Post Sasani) uzun süre kullanım görmüş olabilir. Bu düşünce ile bakıldığında 6. yüzyılda üretilmiş bir kabın, 7.-8. yüzyıllara ve hatta 9. yüzyıla kadar da kullanılmış olması ihtimal dâhilindedir. Bu da belirli bir kontekstte ele geçmiş olsa bile bu seramiklerin son kullanım gördüğü tarihi verecektir. Kesin sonuçlara ancak bu seramiklerin üretimini gösteren tarihlenebilir atölyelerin bulunması ile ulaşılması mümkündür.

Tipoloji konusunda şu ana kadar ele geçmiş bulgulardan yola çıkarak net bilgiler vermek oldukça güçtür. Bunun en büyük nedeni de hiç şüphesiz, çalışmaların bezeme şeması odaklı olmasındandır. Buna ek olarak geniş bir coğrafyada gözlenen bu seramiklerin, yine nadir olarak profil veren örneklerine rastlanması da bunda etkili olmuştur. Tüm örnekleri ele alan bir çalışma da ortaya konulamamıştır. Bu makale kapsamında toplu olarak ele alınan örneklerdeki tipoloji vurgusu da yine az sayıda profil veren örneklerin tamamlama önerisiyle oluşturulabilmiştir. Öneriler tüm ya da tümlenebilir örneklerin ağız, boyun, gövde ve dip kısımları hakkında bilgi veren az sayıdaki örnekler dikkate alınarak verilebilmiştir. Ayrıca ağız çapları ve cidar kalınlıkları gibi ölçülebilir unsurlar da dikkate alınarak, tahmini yükseklik ve gövde çaplarının hesaplaması da yapılmaya çalışılmıştır. Bu tür bir çalışmanın olası ele geçecek benzer ya da farklı tipleri içeren bulgulara ihtiyacı olduğu bir durum söz konusudur.

SONUÇ

Gövde üzerine hamur yaşken parmak baskı yapılarak oluşturulmuş ve bu şekli ile adeta bir bal peteği desenini almış seramikler, ilk kez 1930'lardaki yayınlarda dikkat çekmiş ve 1960'larda da "Honeycomb Ware" olarak isimlendirilmiştir. 1970'li ve 1980'li yıllarda da bu seramiklere kazılarda rastlanmaya devam edilmiştir. Ancak bal peteği deseni yanı sıra yine parmak baskı ile yapılmış kanal ve yay benzeri desenler de aynı gövde üzerinde tespit edilmiştir. Bu durum bu seramiklerdeki bezeme şemasının değişkenlik gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte tarihlenebilir kontekstlerdeki yeni bulgular ile Geç Sasani Dönem'den Erken İslami Dönem içlerine kadar da kullanımda olduğu belirlenmiştir. Bezemenin yalnızca gövde üzerinde olmasından ve kazılarda tüm ya da tüme yakın örneklerinin de az bulunmasından dolayı bu seramiklerin ağız, boyun ve dip kısımlarına ait örnekleri nadiren tespit edilebilmiştir. Bu durum da bu seramiklerin tipolojisine ilişkin bilgiyi kısıtlamıştır. 1990'lardan günümüze değin tipolojisine ilişkin bilgi sahibi olmamıza yardımcı olan bazı örnekler her ne kadar tespit edilmiş olsa da halen tüm olarak korunmuş örnekleri nadiren bulunmaktadır. Bu makale kapsamında bugüne kadar yayınlanmış örneklerin ağız ve boyun yapıları dikkate alındığında, özellikle boyunsuz ve boyunlu olarak iki farklı tipini tespit etmek mümkün görünmektedir. Bununla birlikte boyunlu olan örneklerin de uzun ve kısa alt tipleri mevcuttur. Bunun dışında bu alt tipler içinde de ağız yapılarının birbirinden farklı örnekleri, bir diğer alt tipi oluşturmaktadır. Dip kısımlarına ilişkin çok az veri olsa da mevcutta var olan birkaç örnekten bu seramiklerin tamamlama önerisinde bulunmak mümkün olmuştur. Ancak elbette kesin veriler bu seramik tiplerinin tüm ya da tüme yakın örneklerinin bulunması ile sonuçlandırılacaktır. Tipler arasında herhangi bir dönemsel farklılık belirtmek; yeterince kazı çalışmalarının olmaması, birçoğunun yüzey araştırmaları sırasında küçük parçalar halinde ya da profil vermeyen örnekler şeklinde ve kazılarda sınırlı sayıda kontekst bulgulardan ele geçmiş olması gibi sebeplerden mümkün görünmemektedir. Tarihsel kronolojide Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), ilk kez Samarra'da sınırlı sayıda ele geçmiş ve bu örneklerde Geç Sasani Dönem'e tarihlenmiştir. Ardından Geç Sasani Dönem seramikleri bağlamında ele alınmış ve farklı

¹²² Tosun, "Dara (Anastasiopolis) Roma ve Geç Antik Dönem (Parth-Sasani) Seramikleri," 327-329, 335-336, Kat. No. 349-350, 353, 378-380.

kazılarda da yoğun bir şekilde gözlenmiştir. Ancak bunlardan pek azı Geç Sasani Dönem ile ilişkilendirilmiş ve pek çoğu da Erken İslam Dönem kontekstlerinde ele geçmiştir.

Irak geneli, İran'ın batısı ve Arap Yarımadası'nın doğusundaki Pers Körfezi'ne kıyısı olan yerleşimlerde sıkça karşımıza çıkan Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), ne tipolojik ne kronolojik ne de üretim merkezi olarak net bilgiler vermekten uzaktır. İlk kez bu makale kapsamında muhtemel bir tipoloji önerisi üzerinde durulmuştur. Ancak bu da mevcut veriler ışığında, birçoğu da tümlenebilir örneklerden yoksun bir şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Tipoloji önerisinde bulunmak, tamamen bu konuda olası çalışmalara dikkat çekmek ve yeni bulgular eşliğinde yeni önerilerin yapılmasına da imkân sağlamak amaçlı ele alınmıştır. Şu anki mevcut bulgu ve belgeler, bu seramiklerin Geç Sasani Dönem ile birlikte ortaya çıkıp 9./10. yüzyıllara kadar (ağırlıklı olarak 7.-8. yüzyıllar) üretimi gerçekleştirilen örnekler olduğunu ortaya koymuştur. Buna ek olarak parmak baskı ile oluşturulmuş petek ve kanal bezeme yanı sıra farklı birçok kazıma ve çentik bezemelerin de seramiğin çeşitli yerlerine ek bezeme unsuru olarak kullanıldığı zaman içinde anlaşılmıştır. Son yıllarda Kuzey Suriye'de gerçekleştirilen araştırmalar, Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware) dağılımının Mezopotamya'nın batısına kadar yayıldığını göstermektedir. Ancak bu yayılım belli bir merkez(ler)den üretilip buraya ihraç edilmesiyle ilişkili değildir. Aksine İslamiyet'in etkisiyle oluşan yeni kültürel sürecin Suriye'nin materyal kültüründe de benimsenmiş olmasıyla ilişkilidir. Bu da Geç Sasani kültür ürünü olan Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları'nın (Honeycomb Ware) Post-Sasani süreçte, Suriye'de de benimsendiğini göstermektedir. Bal Peteği Dekorlu Depolama Kapları (Honeycomb Ware), zaman içinde Suriye'de de üretilmeye başlanmış ve kuzeydoğuda yer alan günümüz Türkiye sınırları içerisinde yer alan Dara'ya kadar da ihraç edilmiş olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adams, Robert McCormick. *Land Behind Baghdad: A History of Settlement on the Diyala Plains*. Chicago: University of Chicago Press, 1965.
- Adams, Robert McCormick. "Tell Abū Sarīfa: A Sassanian – Islamic Ceramic Sequence from South Central Iraq", *Ars Orientalis* 8 (1970): 87-119.
- Adams, Robert McCormick. *Heartland of Cities: Surveys of Ancient Settlement and Land Use on the Central Floodplain of the Euphrates*. Chicago: University of Chicago Press, 1981.
- Ahmad, Mustafa. "Girdi Qala, A Brief Overview of the Late Period's Ceramic." in *Report on the Second Season of Excavations at Girdi Qala and Logardan*, ed. Régis Vallet, 131-138. Paris: C.N.R.S. – University Of Paris 1, 2017.
- Algaze, Guillermo, Emily Hammer, ve Bradley Parker. "The Tigris-Euphrates Archaeological Reconnaissance Project: Final Report of the Cizre Dam and Cizre-Silopi Plain Survey Areas." *Anatolica* XXXVIII (2012): 1-115.
- Altaweel, Mark. "Excavations in Iraq: The Ray Jazirah Project, First Report." *Iraq* 68 (2006): 155-181.
- Andrae, Walter, ve Heinrich J. Lenzen. *Die Partherstadt Assur: Ausgrabungen der Deutschen Orient-Gesellschaft in Assur*, Leipzig: Hinrichs, 1933.
- Ball, Warwick, David Tucker ve Tony James Wilkinson. "The Tell al-Hawa Project: Archaeological Investigations in the North Jazira 1986-87." *Iraq* 51 (1989): 1-66.
- Boucharlat, Rémy. "Les Niveaux post-achéménides a Suse, secteur nord. Fouilles de l'Apadana-Est et de la Ville Royale-ouest (1973-1978)", *Cahiers de la Délégation Archéologique Française en Iran (CDAFI)* XV (1987): 145-312.
- Cinti-Luciani, Simonetta. "The Late Pottery of Tell Jikan and Tell Khirbet Salih." in *Tell Karrana 3, Tell Jikan, Tell Khirbet Salih*, ed. Gernot Wilhelm ve Carlo Zaccagnini, 279-292. Mainz am Rhein: Philipp von Zabern, 1993.
- Finster, Barbara, ve Jürgen Schmidt. *Sasanidische und Frühislamische Ruinen Im Iraq*. Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1976.

- Gavagnin, Katia, Marco Iamoni, ve Rocco Palermo, "The Land of Nineveh Archaeological Project: The Ceramic Repertoire from the Early Pottery Neolithic to the Sasanian Period." *American Schools of Oriental Research* 375 (2016): 119-169.
- Insoll, Timothy, Robert Carter, Salman Almahari, ve Rachel MacLean, "Excavations at Samahij, Bahrain, and the implications for Christianity, Islamisation and settlement in Bahrain." *Arabian Archaeology and Epigraphy* 32 (2021): 1-27.
- Kennet, Derek. "Jazirat al-Hulayla: Early Julfar", *Journal of the Royal Asiatic Society* 4, Vol. 2 (1994): 163-212.
- Kennet, Derek. "Kush: A Sasanian and Islamic-period Archaeological Tell in Ras al-Khaimah (U.A.E.)", *Arabian Archaeology and Epigraphy* 8 (1997): 284-302.
- Kennet, Derek, ve Regina Krahl. *Sasanian and Islamic Pottery from Ras al-Khaimah: Classification, Chronology and Analysis of Trade in the Western Indian Ocean*. Oxford: Archaeopress, 2004.
- Kervran, Monique. "Les Niveaux Islamiques du Secteur Oriental de l'Apadana. II: Le Matériel Islamique", *Cahiers de la Délégation Archéologique Française en Iran (CDAFI)* VII (1977): 75-161.
- Kervran, Monique, ve Fredrik Hiebert. "Sohar pré-Islamique: Note Stratigraphique." in *Golf-Archäologie: Mesopotamien, Iran, Kuwait, Bahrain, Vereinigte Arabische Emirate und Oman*, ed. Klaus Schippmann, Anja Herling, Jean-François Salles, 337-348. Buch am Erlbach: M.L. Leidorf, 1991.
- Miglus, Peter A. *Ar-Raqqa I: Die Frühislamische Keramik von Tall Aswad*. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 1999.
- Müller-Wiener, Martina. "Material evidence for the transformation of Late-Umayyad economies: the case of pottery with applied and "honeycomb" decoration from Resafa (North Syria)." in *Proceedings of the 9th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East. Volume 2 (9-13 June 2014, Basel)*, ed. Rolf A. Stucky, Oscar Kaelin ve Hans-Peter Mathys, 413-424. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2016.
- Müller-Wiener, Martina. "The Islamic Pottery." in Pfälzner, Peter, ve Paolo Sconzo. "The Eastern Habur Archaeological Survey in Iraqi Kurdistan: A Preliminary Report on the 2014 Season." in *Sonderdruck aus Zeitschrift für Orient-Archäologie Band 9*, ed. Ricardo Eichmann ve Margarete van Ess, 44-45, 10-69. Tübingen: Ernst Wasmuth Verlag, 2016.
- Müller-Wiener, Martina. "Processes of Regionalisation in Late Antique and Early Islamic Bilad al-Sham and al-Jazira: Material Culture and the Organisation of Space." in *Central Periphery? Art, Culture and History of the Medieval Jazira (Northern Mesopotamia, 8th-15th centuries), Papers of the Conference held at the University of Bamberg, 31 October-2 November, 2012*, ed. Lorenz Korn ve Martina Müller-Wiener, 37-69. Wiesbaden: Reichert Verlag, 2017.
- Northedge, Alastair. "Planning Samarra: A report for 1983-1984", *Iraq* 47 (1985): 109-128.
- Northedge, Alastair. "Les Origines de la Céramique A Glacure Polychrome dans le Monde Islamique." in *La Céramique Médiévale en Méditerranée: Actes du Ve Congrès de l'AIECM2, Aix-en-Provence (13-18 novembre 1995)*, ed. Gabrielle Démians d'Archimbaud, 213-223. Aix-en-Provence: Narration, 1997.
- Northedge, Alastair, Andrina Bamber, ve Michael Roaf. *Excavations at 'Āna, Qal'a Island*, Warminster: Aris & Phillips, 1988.
- Northedge, Alastair, ve Robin Falkner. "The 1986 Survey Season at Sāmarrā." *Iraq* 49 (1987): 143-173.
- Nováček, Karel. "The Sasanian to Islamic Transition in Northeastern Mesopotamia: A Ceramological View." in *Exploring 'Dark Ages': Archaeological Markers of Transition in the Near East from the Bronze Age to the Early Islamic Period (Studia Chaburensia 10)*, ed. Raffaella Pierobon Benoit, Costanza Coppini, Rocco Palermo ve Raffaella Pappalardo, 129-145. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2022.

- Nováček, Karel, Miroslav Melčák, Lenka Starková, Narmin Ali Muhammad Amin, Jan Petřík, ve Emily Neumeier. *Medieval Urban Landscape in Northeastern Mesopotamia*. Oxford: Archaeopress, 2016.
- Nováček, Karel, ve Miroslav Melčák. "The Medieval Urban Landscape in Northeastern Mesopotamia (MULINEM): First Two Years of the Project." in *Proceedings of the 9th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East. Volume 1 (9-13 June 2014, Basel)*, ed. Rolf A. Stucky, Oscar Kaelin ve Hans-Peter Mathys, 95-105. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2016.
- Priestman, M. N. Seth. "Bushehr, Dashtestan and Siraf: the Transformation of the Maritime Trade Network in the Middle Persian Gulf." in *Sasanian Archaeology: Settlements, Environment and Material Culture*, ed. St John Simpson, 153-177, Oxford: Archaeopress Archaeology, 2022.
- Reitlinger, Gerald. "Unglazed relief pottery from Northern Mesopotamia", *Ars Islamica* 15-16 (1951): 11-22.
- Simpson, St John. *Aspects of the Archaeology of the Sasanian Period in Mesopotamia*. Oxford: University of Oxford Faculty of Oriental Studies, 1992.
- Simpson, St John. "From Tekrit to the Jaghjagh: Sasanian Sites, Settlement Patterns and Material Culture in Northern Mesopotamia." in *Continuity and Change in Northern Mesopotamia from the Hellenistic to the Early Islamic Period: Proceedings of A Colloquium Held at the Seminar für Vorderasiatische Altertumskunde, (6th-9th April, 1994, Freie Universität Berlin)*, ed. Karin Bartl ve Stefan R. Hauser, 87-126. Berlin: Dietrich Reimer Verlag, 1996.
- Simpson, St John. "Sasanian Pottery: Archaeological Evidence for Production, Circulation and Diachronic Change." in *Sasanian Archaeology: Settlements, Environment and Material Culture*, ed. St John Simpson, 255-374, Oxford: Archaeopress Archaeology, 2022.
- Tosun, Murat. "Dara (Anastasiopolis) Roma ve Geç Antik Dönem (Parth-Sasani) Seramikleri." Yayınlanmamış Doktora Tezi., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2020.
- Ur, Jason A. *Urbanism and Cultural Landscapes in Northeastern Syria: the Tell Hamoukar Survey, 1999-2001*. Chicago: Oriental Institute of the University of Chicago, 2010.
- Wenke, Robert John. "Imperial Investments and Agricultural Developments in Parthian and Sassanian Khuzestan: 150 B.C. to A.D. 640." Yayınlanmamış Doktora Tezi., The University of Michigan, 1975.

İnternet Kaynakları

- Google. "British Museum Inv. No. 1988,0515.28, 1988,0515.37, 1988,0515.38, 1988,0515.39, 1988,0515.176." British Museum. Nisan 23, 2024. <https://www.britishmuseum.org/collection/search?>